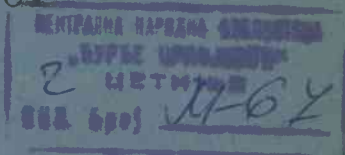

SARAJEVO (Bosna)
Sl. Uredništvu „Sarajevskog Lista“

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА I

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE

ЗА ЈАНУАР

CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

С А Д Р Ж А Ј.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА:

- 1.) *Вишешком Књазу Николи I. приликом примања ордена светског Саве I-вог степена, од Његовог Величанства Краља Србије Александра I.* — написао *Новица J. Николић*;
- 2.) *Александар III., цар мира* — пише проф. казанског универзитета *A. II. Александров*;
- 3.) *Крсту* — написао *Вид Вулетић-Вукасовић*;
- 4.) *Последњи кнез, напухајско предање* — написао *Јуриј Кази-Бек* — превео *A. K...ић*;
- 5.) * * * написао *Јов. A. Дучић*;
- 6.) *Владика Мардарије Корнелијан* (историјске црте,) — написао *Мишар С. Вукчевић*;
- 7.) *Лучи* — написао *Вл. M. Кашурић*;
- 8.) *Зима под Дурмитором* — написао *P. B. II.*
- 9.) *О домаћој* — за народ пише *Лука Јововић*;
- 10.) *Неколико ријечи о животу на небесним свјетилима* — написао *Душан H. Тодоровић*;
- 11.) *Домаћи лијечник* — написао *Др. Клементи Теодоридес*;

II. НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

- 1.) *Женидба по други пут Митровић Тадије* — јуначке пјесме из збирке *С. Радуловића и Б. Средановића*;

III. КЊИЖЕВНОСТ.

IV. РАЗНЕ БИЉЕШКЕ

Чланови друштва „Горски Вијенац“

ЦЕНТРАЛНА
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ЦЕТИЊЕ.
III. Број. 51

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II СВЕСКА I

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЗА ЈАНУАР

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ВИТЕШКОМ КЊАЗУ

НИКОЛИ I.

ПРИЛИКОМ ПРИМАЊА ОРДЕНА СВЕТОГА САВЕ I-вог СТЕПЕНА

ОД ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ

АЛЕКСАНДРА I.

Кроз навале дивљег бјеса
У сред зорке од тјелеса,
Ђе паданце звјерска стрв:
Твоја сила бјеше јача,
Испод твога љута мача,
Протекла је многа крв!

Ти ублажи мѹка јаде,
Међу браћу слогу даде,
И напретку створи пут:
Да је Србин пред душманом,
Као стјена пред орканом —
Непомичан — тврд и љут.

Генија нам правац стиже,
Те се твоја муза диже
У небески свјетли трон.
Па рад вјечне успомене
Лавор-вјенце оплетене,
Послао ти моћни Крон...

Твоја лира без престанка
 И гусала жица танка,
 Гонила је злобе мрак;
 Па Ти вила са Авале
 С благословом Светог Саве,
 Оправила његов знак: —

Да се братска љубав веже,
 Србин свуда да досеже
 И слоге се дигне глас:
 „Боже живи Два Владара,
 Рад Слободе и Олтара!
 „И вјечно им буди спас!...“

Цетиње, 14. Јануара 1896 год.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Новица Ј. Николић.

АЛЕКСАНДАР III

Цар мира

пише проф. казанског универзитета А. И. Александров *)

Послије смрти честитог и хуманитарног Цара Александра II на велики руски пријесто ступа његов син, Цар Александар III. Али 20 октобра пред-прошле 1894 године угаси се и тај живот — нестане Цара Александра III. Дубоким вајем разнесе се тај жалосни глас на све стране с краја на крај велике Русије. Уз дубоке уздахе пролише се сузе из милиона не само руских очију, него читавог Словенства, уз топлу молитву руског народа, која се уздизаше уз облаке кадионичког дима, по свима слојевима руског народа и свега Словенства за упокојење чисте и свијетле душе починулог Монарха.

Ступајући на пријесто 1881 год. објави блаженопочивши Монарх Александар III манифестом: „Глас Божији наређује нам, да добро станемо на крму управе Царства, да божанствени промисао и вјером у истину и силу самодржавне власти, за коју смо ми позвати, да је ојачамо за срећу народа и да је чувамо од сваких неприлика.“ Силно и јако зазвуча ово на народно ухо, набрекнуше груди његове неизмјерном радошћу, што на престо ступа онакав владалац, који ни најмање неће дозволити ни себи, ни другоме коме, да се отступа од форме оне управе, коју изради народни геније, а освјешта предање; оне форме, у коју је он, народ, од вајкада улагао своје идеале правде и милости, с којом је везивао своју силу и власт. — Одма Александар III показа се пред лицем Русије у ореолу самодржавности; за вријеме његово никада није могла никаква мисао свратити с правог пута од вјековног склада у животу руске државе.

Још као наслједник пријестола познат бијаше Александар III својом драговољном и врућом преданошћу к православној цркви. И сав његов први манифест био је провијан духом св. вјере, готово у свакој линији његовој избијаше његова тврда нада у помоћ Бога, врховног уређивача живота, царстава и народа.

*) Виђи свеску III-ћу за Март 1895 године.

У њему он позиваше своје подајнике „на утврђење вјере и наравствености к добром васпитању дјете.“ С радошћу се објавило вјерном руском народу, да ступа на престол Цар самодржавни и заједно с тим цар дубокоправославни.

Ступивши тврдом ногом на камен самодржавне власти и јавивши се православном свијету, цар пред лицем својих поданика и свега свијета објави „да је Русија за Русе,“ које је с друге стране означавало, да су Руси за Русију. Одавде избијаше национална тачка гледишта, таква тачка гледишта, по којој је сваки Рус осјетио, или бар био дужан осјетити, да, мјесто погледа оних, који лутају у туђину, треба обратити пажњу на своју кућу, своју родну земљу, треба се сасредоточити у убјеђењу, да је сваки Рус руски човјек, који има свој историјски начин живота, а не разбацивати се у неизвјесне и мутне црте космополитичких мапита, од чега се много до сад страдало. Тако бар наређиваше и позиваше самодржавни Цар православни, који жељаше да буде и Цар строго национални.

На поглед рускога Цара открило се бјеше велико море различитих државних дјела, — тако велико и опширно, као што је велика и сама држава, опширна, недогледна Русија. На периспективи свакојаким и разноликим дјела опазила бјеше царска проницателност одма, да му је, ради среће и блага државнога, потребан сасвим нови самостални правац. Трећи дан своје владе Цар Александар III објави страним властима, да је „прије свега посветио себе цијелим својим бићем на рад унутрашњег државног уређења, који је тијесно везан с државним наплетцима и економским и социјалним питањима.“

Вријеме управе Александра II бјеше вријеме реформâ, које иђаху једна за другом; изгледаше, као да Русија хиташе, да надомири свој историјски застој. Разумије се, свака од ових рефорама имала је своју основу и свој велики значај, на што се има одати вјечита благодарност Цару мученику.

Али због хитања, с којим шљедоваху реформе, не бијаше времена, да се, како би требало, мотри, како се они одазивају на живот, на државу, на друштво. Високи и мирни ум новог монарха Александра III, који се прихватио бјеше, да уреди унутрашњи живот руске отаџбине, опази неопходност разноликости у свима предузећима прије њега, да заустави заносе, да попуни празнине, да исправи злоупотребе и у опште, како је речено у манифесту „да успостави поредак у сфери установа, које је даровао Русији њен добротворни и општељубљени Наш Родитељ.“ Успостављање поретка нагнало је Цара Александра III

да обрати пажњу на широка права самоуправе руског друштва у једним или другим случајевима. Поуздано се дознало, да је самоуправа чисто прелазила у самовољство, које је из дана на дан добивало вишег и вишег маха. Уз ово државна се власт све више и више увијала, све је више и више морао прилагођивати своја права у корист разних самоуправа, које су се склопиле као у виду особитих држава у држави; а у резултату мјесто јединовлашћа појавило се у земљи многовлашће: општинске саме по себи, судови сами по себи, гвоздени путеви сами по себи и т. д. Све ово, разумије се, рађаше неред и распад, који шкођаше интересима јединства — државне цјелине. Само државни представник учинио је крај томе нeredу. Не укидајући самоуправу, он се постарао, да сваки дио њен помоћу живих кончића веже централном влашћу и на рачун тога издао је читави низ закона, да би све и сви у држави сагласно ишли к достигнућу опште среће за Русију, те да би Русија представљала цјелокупни, јаки и живи организам.

У многосложном, великом државном организму сваки његов дио по мисли и жељи покојног Цара морао се налазити на свом вјековима одређеном мјесту, и налазећи се на том мјесту, живјети, у колико је то могуће, у здравијим и нормалнијим својим условима.

Овој заносној жељи, да шира ствари идеју браства и равенства, за владе Александра II избијаше свијема очевидна његова наклоност, да изравна грађане, укидајући постепено међу њима сталесне разлике. Међу тим, савремени ток живота показује нам, да и међу западно-јевропским земљама, гдје су се одавна обарали сталеси и друге разлике међу људма, те су се разлике слагале и слажу се саме собом и мапшта о заједничкој, социјалној једнакости и браству остала је мапштом; тако на пр. јасно је, да она велика удаљеност, која дијели и европског работника од његовог газде, ништа мање није дубља од оне која дијељаше у прво доба сељачку моду и чипчије Феудала. Таквим начином и на западу у самој ствари не могаше се без сталесја. Њих уздиже и створа сам живот. Разумије се, да је и Русију тешко замислити било без сталесја, јер је у њој (принцип) начело сталесности развијено много јаче, него на западу, и у корист тога ишла је сва снажна, историјска традиција.

Цар Александар III, не укидајући принцип једнакости свију пред законом, одржао је сталесе у потпуности. Уз ово све је сталесе позвао на заједнички рад, ради испуњења глав-

не задаће владине: да се уздигне духовно благостање опште-народне масе и, руководећи се чувством правде, постарао се, да сваком сталезу по могућности даде све, чим би се могао подржати његов живот, његови интереси и вриједност.

У рескрипту Цар је назначио племићима, да им припада првијенство у предвођењу ратном, у мјесној управи и судовима, у правилном старању за нужде народне, у раширивању својим примјером правог знања и вјерности. Правда је открила Цару, да је стари, руски, служећи сталез не само изгубио свој значај за државу, него је одио и к материјалној пропасти. Царска правда се постарала, да пронађе мјере, да подржи племство у погледу држања земаља и ради уређења њихових ствари, открила је племству кредит из уређеног племићког банка са олакшицом. По мисли царевој, племићи, остајући у селима, не остављајући, него подржавајући своје сељачко газдинство, морали су служити народ као њихови началници.

Духовенство је било обрадовано и оживљено царским повјерењем и уважањем према њиховим силама и способностима, да су кадри узети на себи улогу високог духовно-просвјетног руководства народне масе. Великом сину руске цркве одвећ тешко на дуцу падаше извјесна околност недовољног материјалног обезбјеђења руског, сељачког духовенства и старао се, да њихово стање побољша, то бијаше његова непрестана мисао, и вазда је он у заносним и дирљивим ријечима изражавао своју духовну радост, кад су државна средства дозвољавала, да се учини штогод у овом правцу. Кад је Монарх већ у гробу био, још једанпут учињена је асигнација из касе за плату духовенства; то је био нови дар брижљиве доброте истог блаженопочившег Цара. Велику већину руског насељења састављају сељаци. Дакле, већ ми унапријед предвиђамо, колико је бриге и труда морао уложити Цар на боље уређење живота овог огромног сталеза. Сељаци, послје ослобођења од ропске зависности и добитка права на самоуправу, остављени без надзора, а не имајући силе, да се самостално и паметно користе слободом, све су већма падали у сиромаштво, ушљед чега су страдали и у наравственом одношају. — Смањивање свију дажбина, подржавање сељака, уређење сељачког банка, помагање пострадале сиротиње за вријеме глади — све је то урадио покојни Цар, тек да урегулише сељачки економски банк. Непрестана државна брига према сељацима у погледу заведења њихових началника, уз ово и мјере, да се истријеби најжешћи непријатељ народни — цјанство,

настојавање царево, да се што више у народу рашире друштва тријезна, (која се завјештају да ништа алкохоличног не пију) — све је ово морало подићи не само економско, већ и наравствено сељачко благостање. Увећање сеоцких школа у великој количини и то школа нових, црквено-парохијалних још јаче утицаше, да се уздигне норма у стању сељачког насељења.

Тако је постављао и јачао велики Цар сталешки живот у својој земљи, чувајући интересе појединих сталежа и заједно с тим бринући се, да њихове одвојене интересе сложи међу собом, те да их доведе у најстрожију сугласност с општим интересом рашћења унутрашње силе и јачања читавог државног организма.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE** ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К Р С Т У

Пјевали су Биљеже Ти свети,
Стару пјесму сви народи свјешта,
И та пјесма све људство посвети,
Та је пјесма кроз хиљаде лџа,
Још старија од грчког пеана,¹⁾
Ал' с Голгоше одјекне хосана!²⁾

*

Крсти је биљег првога човјека,
Прве муке сред земаљског раја,
Па он иде од вјека до вјека
И све краје Крсти људству осваја,
Старија му пјесма од пеана,
Ал' Голгоша пјева му хосана!

*

Крсти биљежи слику људског рода,
Он нам' пише све што Ева доји,
Он је биљег првијех народа,
По њему су сви на свјетлу своји,
Али крвљу биљежи хосана
Назаринин уз наше пеана?

*

Христос биљег запише љубави,
И рече нам', да смо једна браћа,
Свакому се он тако објави,
А грешницу ка' кћерку прихваћа,
Па Он Крсту запише пеана,
А ми Њему за вазда хосана!

*

Сви хосана од вјека до вјека,
А ко неће, нек' се с братом бије,
Крсти је биљег свакога човјека,
Крсти нам' љубав у срдашца лије,
Пјевајмо му сви сложено хосана,
Свему људству ово је пеана!

У Корчули, дне 2 марта 1895.

Вид Вулетић—Вукасовић.

Ову су пјесму Хелени пјевали у древно доба на славу Аполина, те је устријелио Питонску аждају, па би пјесму понављали иза сваке народне побједе, а још к тому, да се ослободе од какве народне несреће.

2) Народни поздрав код Хебреја, а значи у њихову језику: — Помози нам'!

ПОСЛЕДНИ КНЕЗ

Нашухајско предање

Сунце се бјеше смирило. Његови последни блиједи зраци јарким руменилом одсинуше на облачцима који се на небу утркиваху и — угасише се. Настаде ноћ. Земља потону у таму; на небу — тамо амо почеше свјетлукати звијезде. Мјесец изретка исплива иза облака, баци своје блиједе зраке на сиње стијене, па опет потоне у облаке, и изгледаше, као да се бојаше показати се суморној и натмуреној кнегињици, која се налазаше у средини огромног и раскошног врта и у то вријеме не спаваше.

То бјеше двадесетгодишња кнегињица — Беј-Бат — владарка читавог народа. Смрт јој бјеше уграбила све рођаке, она је једина остала, и морала је примити владу над народом. Кнегињица је била љепотица, само јој то сметаше, што је била сјетна; у очима њеним могла се читати страст и гордост; узраста бјеше величанственог, — једном ријечи: створена да заповиједа а не да се покорава. Дивни стас бјеше јој гипкији од винове лозе. Мале бијеле ручице, бјеху пуначке, загрљасте и лијепе. Дуга коса црна као смоље, а лице малко бледникаво. Мнозина племића — надали су се и мислили да ће добити њену руку.

Но за дивно чудо, кнегињица Бај-Бет, никога није љубила, и сваки који се надао да ће добити њену руку, одлазио је ожалошћен. Њој је било седамнаест година кад остаде саморана, и од тог доба просили су је најотмјенији племићи и кнежеви, и, Беј-Бат, ма да је сваког просиоца лијепо примала, али ни једном своје руке није хтјела дати. Вријеме пролазаше брзо и кнегињица са страхом виђаше, да њена љепота из дана у дан опада, а просиоца све мање и мање. Кнегињица је и то опажала: да јој у будућности пријети усамљенички живот — у раскошним дворанама прекрасног, али празног дворца. Кнегињица је страшно била узнемирена, — она је страдала; јер онога, који бјеше давно заплијенио њено јадно срце, она није могла заборавити. Ово се десило на дан смрти њеног оца. Из свију крајева државе, бјеху дошли на сахрану кнежеви и племићи. Сви су дубоко сачуствовали кнегињици у жалости и великом губитку, која остаје саморана у средини свога народа. После сахране, кад су се гости почели разилазити, сваки је од њих подилазио кнегињици, и изговорно би неколико утјешавајућих ријечи. Она је — ћутећи све слушала, но кад јој приступи млади нашухајски кнез Ајтемир, по њеним образима просу се румен, а срце јој стаде јаче куцати.

— Не тугуј, кнегињице, рећи ће јој млади кнез, — Алах, који нас је створио, одредио нам је и вријеме, колико ћемо живљети. Вријеме се свршило, и отац твој, нека је мир његову праху, отишао је у вјечност. Та је чаша свима нама намијењена. Твој отац био је стар, он је урадио

све што је могао и био кадар. Он је теби оставио храбри народ и славно име, чувај га, — јер је то најдрагоцјенији дар у животу. Ми смо сви вјерни пријатељи твоји, и ти се слободно можеш ослањати на нас. А за тим, дао би Алах, да наступи вријеме, — ако већ није и наступило, те да ти нађеш себи достојног мужа с киме ћеш срећно поживјети.

— Ја се никад нећу удавати, узбуђено и страсно проговори она, а поглед јој сијевну на кнеза.

Кнез се збуни.

— Не разумијем, рече он, — зашто... Е да ли међу нашим племићима нема ни једног који би био достојан твоје руке.

— Има; но онај кога ја волим, он не воли мене.

— О, кнегињице, опрости, али је мучно вјеровати. Ја држим да нема таковог, који би могао остати равнодушан према твојој љепоти. Но баш кад би то и било, немој да се жалостиш, — такав је у обмани, и брзо ће појмити, да жестоко гријеш.

Ајтемир, опростивши се с кнегињицом, пође. Дуго, дуго гледала је за њим Бај-Бет, и у њеним чаробним очима заблесташе се сузе. О, Алах! како немилосрдно ти казниш мене: ја изгубих мог милог оца, а с њим и и онога који уграби моје срце. И од тог тренутка, она никад није престајала мислити о кнезу.

Прође мјесец од смрти родитеља јој, и по обичају — требало је издати даћу. Сви су ово знали, па су без позива — као и први пут дошли у кнежевски двор. За све то вријеме Бај-Бет навикњаваше се на свој положај, и држала се прекрасно. Очи кнежева и племића пратиле су је са усхићењем... „Ко ли ће бити тај срећни, који ће убрати ту дивну ружицу?“ говораху они међу собом, пратећи је усхићеним погледима... Но она бјеше мирна и тиха... Тек изријетка бацајући испод очију поглед у гомилу, и чињаше се, као да некога тражи; но по њеном намргођеном лицу могло се опазити, да није нашла онога кога је тражила, и кога је жељела видјети. И заиста, кнез Ајтемир не бјеше дошао, — он је лежао болан, и кад је његов слуга јавио о томе кнегињи, она је погледала и ухватила се за срце.

— Је ли опасно болесан? брзо запита она.

— Да, никуда не изилази. Мора бити, да га је неко урекао.

Тужно и жалосно провела је даћу, и није примала скоро никаквог учешћа. Она замоли госте да је извине, и удаљи се у своје одаје. Тамо, усамљена, она је јадиковала. Тешко јој бјеше слушати гласове који из сусједне дворане до ње допираху, и једва је чекала, да се даћа сврши, и гости разиђу.

Од тог доба прођоше три године, и она се још не бјеше удала. Чекала је, надала се, па чак била и увјерена, да ће се томе измјенити Ајтемир, јер је држала, да је он могао опазити њену безграничну љубав к њему. Но године су пролазиле, а млади кнез као изгледаше, није ни мислио о њој. Ако је покадшто и долазио, то је бивало о разним светковинама, гдје је нужно било његово присуство, али се нарочито никада није јављао као што су то други радили, и већ постали кнегиници досадни својим посјетама. Не обзирајући се на хладноћу Ајтемирову, она га је ватрено љубила. Што ју је он ређе походио, тиме је још јаче расла њена љубав к њему. „Ах! е да ли он не види моју љубав к њему? мишљаше у тешкој сјети кнегињица, сједећи усамљена у једном кутићу свог врта, — и о да ли ја нијесам достојна да будем његова жена... О, Ајтемире!

Колико смо срећних дана пропустили ја и ти, и колико је срећних година прохујало, које се не могу повратити... Дођи к мени, узми ме!..“ И у њеном очајању ломљаше руке своје.

— Иди, драга моја Цици, иди и сазнај што он ради. Узми најбоља кола, ја ћу покрити арњеве ћилимом, — ти као бајаги, иди некоме у госте. Ти ћеш се дивити да то извршиш, и нико се неће сјетити.

— О, моја мила грличиче! шта за тебе не би учинила твоја вјерна Цица. Ја сам готова да живот свој положим за твоју срећу. Но немој да тугујеш, може бити да ћеш другог завољети.

— Не говори, не говори тако! пресјече јој ријеч Бај-Бет, — ја никада не могу њега омрзити, — ја сам готова да будем његовом робињом.

Дадиља Цици, врло је добро познавала своју питомицу, зато се није хтјела ни противити, већ се одмах спремила и отишла у племе Нашухајско. Посље недјеље дана, она се врати натраг.

— Молим те, преклињем те, моја драга Цици, ако ме љубиш, говори све што си разазнала. Ја ћу наћи у себи толико снаге, па ћу све ударе претрпјети.

— Да, драга моја душо, теби није суђено да будеш жена Ајтемира; завољео је он другу и већ је проси. — Ја сам је видјела.

— А како ти се чини, јели лијепа? брзо је запита књегиња.

— О! као прекрасни Божји дан, као горска вила.

Књегиња врисну и пада у несвијест. Ударац је био изненадан и сувише јак. Књегиња није могла издржати и падне у кревет.. И само прећерана љубав дадиље Цици, и њено искрено заузимање, спасло је болну књатињицу од неизбежне смрти.

II. CRNOJEVIĆ

Сунце бјеше већ на заходу. Његови слаби зраци — као сјенка лили су се по сивкастим облацима, који се бјеху надквесили над планинама, и дивне их — као неким огромним плаштом заодјеваху. Густе врт напухајског богаташа дријемаше; дремовно лишће раскошног дрвећа чисто изгледаше као да се уморило, и бјеше се опустило на дебела стабла, е се чињаше да му је потребан одмор. У то вријеме — тихо и не хитајући, дође у врт прекрасна Истојана, за коју се већ знало да је вјереница Ајтемирова. Стара додиља Бај-Бете, Цици, није погријешила казавши, да је вјереница Артемирова лијепа као Божји дан, као горска вила. И Ајтемир, који се дотле хладно односио прекрасном полу а жену сматрао као потребу ради домаћег газдинства, није узалуд осјетио ватрену љубав према Истојани. Он се с њоме случајно упознао. Отац љепотице, који је љубио своју ћерку до обожавања, светковаше дан њеног рођења. Истојана тек што бјеше навршила петнаест година. Слушајући непрестано хвалу о љепоти ћерке богаташеве, Ајтемиру се прохтје да је лично види, и дође к њима. Кончук (тако бјеше име оцу Истојанином,) бјеше срећан и задовољан доласком кнеза, и дочека га са оним почастима које су му приличиле. Раскошно намјештена дворана бјеше препуна најодабранијим гостима. Сваки је сматрао за част — бити у дружби и пријатељству са Кончуком; за то су свагда радо на његов позив долазили. Ајтемир с нетрпљењем — поче изгледати, кад ће се појавити Истојана, и по обичају сама послужити госте,

Ево и ње... Ајтемиру се учини, као да је анђео с неба на земљу слетио. Мраморно лице лијепе дјевојнице изгледаше — као да је мало уплашено. Она први пут видје лијепог кнеза, и срце јој јако закуца. Она послужила кнеза, али јој рука дркташе, а очи бјеше оборила к земљи. Он узе из њених руку пехар и испи га на душек, пожелавши јој много срећних дана и доброг младожењу... Још се више збуну лијепи Истојана, и по свој прилици просула би сав напитака који у рукама држаше, да отац јој није примјетио њену збуњеност те јој заповједи да се удаљи.

Ајтемир полазећи и праштајући се с гостима и домаћином, изговори ове ријечи:

— Кончук, теби је Алах даровао дивну ћерку, чувај је: штета је удати такву дјевојчицу у туђе племе, и кудгод на страну.

— О, кнеже! рећи ће отац, ником не дам ја своју Истојану, — за њу се још није родио младожења.

Ајтемир оде, али је за све вријеме мислио о лијепој дјевојци. Он је њу гледао пред собом као живу, виту, окретну као младу ерну, а очи? Њене граорасте очи, — очи пуне огња и живахности, — очи, у којима дише љубав, и скривени високи њежни осјећаји, запленише хладно срце Кнежево. Поглед тих чаробних очију проникнув у саму дубину срца, остављао је непојмљиву и пријатну узбуђеност. Њене бијеле ручице, које пружише Кнезу пехар, бјеху необично мале... Ајтемир се заљуби у Истојану, и заљуби се страшно — до ушију. Ма гдје он био, ма шта радио, прекрасно лице Истојанино јављаше се пред њим, и он је опажао њену присутност... А шта је радила Истојана? По одласку кнежевом, она је плакала, — али није могла дати себи рачуна, за што је плакала. Она опажаше неку тиху и блажену радост, но у исто вријеме осјећала је у своме срцу нешто непојмљиво за њу, и сама не сазнавајући, да баш тиме отплаћује Ајтемиру узајамном љубављу. Она га је завољела оном младачком љубављу, која ријетко признаје над собом власт расутка. Од тог доба Истојана постаде тужна и сјетна. Њен јасни — као сребро глас, не одјекиваше више по раскошним одајама богатог Кончука... Штичица опазиле да је у кавезу...

Једном приликом, сјећаше Истојана по своме обичају у врту; изненадно јави се кнез пред њом.

— Немој ме се бојати, шаптући рече јој кнез; кунем ти се костима мог старог оца, нијесам дошао у намјери да те вријеђам... Алах нек ми је свједок, ја ћу умријети ако ти не откријем шта ме мучи и не да ми мира. Ти си Истојана заробила моје срце. Ја сам дошао да га узмем натраг или да умрем прад твојим ногама. Реци само једну ријеч, и ја ћу отићи, — отићи ћу — да више не живим... Или ти, или смрт. Ја те љубим, Истојана, — љубим те ватрено, — онако те љубим, како је и дужан човјек љубити оно што је прекрасно; но ти си узвишенија и од прекрасног... Мој језик сиромашан је и не може наћи упоређења... Ти си моја владарка, а ја твој покорни роб... Ти плачеш? Кажми ми шта ти је? И Ајтемир се ближе примаче дјевојци која као прут дркташе. — Е да ли те нијесам увредио? говори, брже говори, и ако је заиста тако, ја ћу умјети казнити себе заслуженом казном.

— Не, кнеже, непрекиданим гласом проговори дјевојцо, — ја сам срећна, ја толико тебе љубим... И не доврши. Дошав у усхићење од велике радости, кнез је загрли и притиште у своја наручија...

— О, царице душе моје! о радости моја! Ти ме љубиш, ти не тјераш мене! О Алах! нека је слављено име твоје на све вјекове; ти си мене наградио таком срећом, које није достојан твој недостојни роб. Ја сам тако срећан, како више никад нећу бити; јер се овакав тренутак никада више неће поновити, — он само једном бива у животу.

И Истојана у истој мјери опажала се срећна. Била је потпуно увјерена, да ју је кнез ватрено заволио, и да ће њена будућност у његовим рукама бити потпуно срећна и задовољна.

— И тако, ти се саглашаваш да будеш моја жена? запита је кнез, кад су обоје — једно поред другог сјели на клупу.

— Не само жена, но сагласна сам бити твојом робињом, мој драги, мој мили господару.

— Не говори тако, ти нијеси створена да будеш робиња; — ја се чак сумњам, да ли сам тебе достојан. Ти си сишла с неба, ти не личиш на остале створове. И само гледати на те, па је срећа, блаженство. Ти си дакле сагласна бити мојом женом! Ја се бојим да од радости не умрем, говораше Ајтемир, — ријечи се његове сипаху као бисер.

Истојана се усхићавала његовом бесједом, срце јој јако куцаше од претјеране радости.

— Сјутра, драга Истојано, ја ћу те просити; ти предуприједи о томе твога оца.

Дјевојка се још више припи уз њега. У врту настаде хладно. Њено лице поблиједи. Она је држала руку Ајтемирову, и њоме гријала своју хладну руку.

— Ну, драга моја, ја видим да ти дркћеш, у врту је хладно. Ја сам сад срећан, ти ћеш скоро бити моја. Иди, и нека те Алах благослови.

Ајтемир полагано удаљи се из врта.

Истојана оста сама. Сво речено свршило се тако брзо и неочекивано, да и она сама није могла одмах доћи к себи... „О, Алах! мишљаше она, е да ли заиста он љуби мене?... Каква срећа! Мој мили Ајтемире, ти љубиш своју Истојану! Твоје племенито срце, то ти је казало. Да, ти се нијеси преварио... Ја те одавно љубим, и бићу ти вјерном женом.“

Истојана се упути кући. Глава јој бјеше врела, а руке хладне, по цијелом тијелу подилазили су је зимарци. Ушав у своју собу, спусти се на диван, и опажаше, да јој је лакше. Њежна и прозрачна као ваздух, она није могла одједном издржати такве јаке утиске — ухвати је грозница. Кад је отац ушао у њену собу, она се у кревету превртала и бунцала, — помињући име Ајтемира.

Кончук све је разумио, и срце му се стеже од узнемирености. „О, безумна! Она је завољела свога кнеза!“

Но како се он изненадио, кад је сјутра-дан дошао к њему сам Ајтемир да проси његову кћер. Радост његова није имала граница. Он поведе кнеза болесници. Истојана и у болијести бјеше прекрасна, и сасвим кнеза занесе, а он и без тога бјеше смртно у њу заљубљен. Он јој љубљаше мале ручице, и умал' што није зајецао од радости и среће.

III.

Ноћ је. Цео двор спава. Величанствено уздиже се над њим мјесец, и својим блиједим зрацима освјетљаваше витке мунаре које се под небо извијаху. Благи сумрак бјеше заодио дремљиву земљу танким плаштом.

Не спаваху само стољетне куле, у њима се из ријетко чујаше глас ноћних стражара, који један другог довикиваху. Наједанпут сијну мјесец и обасја једну усамљену кулу на брежуљку и двије људске слике које се њој тихо и ћутећи приближаваху. Те слике, пролазећи мимо куле, убрзаше кораке, и брзо обиђоше стражаре. Стигнувши до дворске улице, опет умјерише ход.

— Ах, драга кнегињо, мене је страх, рећи ће једна слика, — ми смо се латили непаметног посла. Да нас сахрани Алах, може когод нас опазити, и онда је твоје име и част на свагда пропала. Разбери се, још има времена.

Но Беј-Бат бјеше намргођена и ћуташе. Она није била од оних, који се на пола пута заустављају. Она се бјеше ријешила, да по што — пото покори срце Ајтемирово, не помишљајући — ни на опасност, ни на част своју и свога рода, за то је и пошла право младом кнезу. Поидалека, већ се виђаше дворац старешине напухајског племена. На улицама бјеше мртва тишина и нигдје ни једне живе душе. Кад се кнегиња приближи дворцу, она мало застаде. Кад се оћаше ријешити, она опази да је обузе страх. Но ово потраја само за један тренутак.

— Ти, Цици, остани ту и чекај ме, јаћу се брзо вратити к теби!.. „Безумна, сасвим безумна!“ прошапта дадиља, и посматраше шта риди њена питомица.

Беј-Бат приближивши се капицику, видје да је закључан. Не размишљајући дуго, она прескочи преко ограда, као срна и наједанпут се нађе у широкој авлији напухајског кнеза. Управ пред њом бјеху парадна врата којима се она приближи с увјерењем, да се ту кнез налази. Тек за полак часа пред овим, Ајтемир бјеше заспао. Он је био миран и задовољан: Истојана се брзо оправљаше од болести и већ је ријешено да свадба што прије буде. О кнегињи Беј-Бат он бјеше сасвим заборавио. Све мисли његове бјеху усредсређене на Истојани коју је искрено љубио, и у њој налазио своју срећу... „Не требају мени никакве кнегиње,“ мишљаше он, „Истојана вриједи више него њих три,“ — и он, не обзирајући се што је то било противно обичају, бјеше се тврдо ријешио да узме ћерку свог поданика. Врата на спаваћој соби не бјеху закључана. Кнегиња — пола уплашена гурне врата, и она се отворише. Тамо она видје Ајтемира који на такти спаваше. „Свемогући Алах! прошапта она, помози ми, — ја губим храброст“... Ајтемир је спавао на опрезу — као и сви горштаци. Чувши шум, он се одмах пробуди. Видевши слику човјечију, зграби пиштољ... Ко је овдје? остро запита он; но умјесто одговора одјехну тихи ухдах, и неко полагаано спусти се на под. У неодређености, он брзо ћипи с постеље, обуче хаљину, опаше се свиленим пасом и запали свијећу. То што је он видио, тако га изненади, да се је сам стресао и згрозио. На поду лежаше прекрасна дјевојка, и он одмах познаде да је то кнегиња. Не знађаше шта да чини... И баш у тај пар, када оћаше позвати упомоћ, Беј-Бат отвори очи, и усиљавајући се, устаде.

— Шта је с тобом, кнегињо? запита Ајтемир, и понуди је да сједне.

Она је ћутала... И само њен поглед, пун страсти, пун неограничене ропске љубави, свјетљаше се у њеним очима.

Ајтемир прекиде ћутање.

— Преклињем те Алахом, објасни ми, како си амо дошла, и шта те је примсрало да то учиниш? Теби није — како се види, скупа твоја част и име.

Из груди кнегиње чу се дубок и тежак уздисај.

— Не питај ме кнеже, поче она, устајући, — ја ћу ти сама све испричати. Моја неограничена љубав приморала ме је да дођем к теби. Три године ја сам тајила своје осјећаје; даље нијесам могла издржати, — зато сам се ево и ријешила на овакав корак. Ја нијесам размишљала шта ће од свега тога бити, — жељела сам само тебе да видим, и да те умолим за љубав к мени... Без тебе ја не могу живљети... Три године ја не живим у слободи, већ у тамници, ја сам се сва искидала. О, пожали ме, ја те тако љубим, како те нико до сада није љубио нити ће те љубити. Срце моје пламти, живот мој пролази, вѣну најљепше године. — Она стаде пред његове ноге. — О, Ајтемире! узми ме, сажали се над јадном кнегињом — жедном твоје љубави. Ти видиш, да сам ја пред твојим ногама — у прашини, — поврати ми, дај ми живот... Е да ли заиста ја нијесам лијепа? Баца твој јуначни поглед на ме, погледај на моје црне косе, у које те могу сакрити, погледај на моје руке, на очи у којима гори страсна љубав. Узми ме, о мој господару! Узми ме, убиј ме, но љуби ме — ма за један часак.

Она ућута, и, клечећи на кољенима, пружаше му своје прекрасне обнажене руке. Но лице Ајтемирово бјеше сурово и намргођено.

— Устани кнегињо, или ја морам доћи до увјерења, да ти нијеси при себи. Ове његове ријечи као остри нож забодоше се у њено заљубљено срце.

У очајању она опусти руке.

— Ја не могу љубити тебе, ја љубим другу, и само та друга, биће мојом женом. Ја не могу сажалевати тебе. Ти си безумна у својој страсти. Благодарим Алаху, што је с тобом Ајтемир. Ја нећу и не желим да се користим твојом слабошћу. Устани, и чуј ме, ти захтијеваш моју љубав. А да ли си ти размислила о томе шта говориш. Зар ја то могу учинити кад другу љубим до лудила? Ти си лијепа, кнегињо, и може бити да се други не би могао уздржати пред твојом љепотом; но ја сам уважавао и поштовао твога оца, па сматрам да је подло, гадно обрукати његову ћерку. Освијести се Бај-Бет, нико још не зна, да си ти код мене. Сад је ноћ, иди брже одавде, и постарај се да умјериш себе... Иди, и нек ти је Алах у помоћи...

Кнегиња се диже.

— Ти мене тјераш! пријетећи рече она; ти одбацујеш љубав моју, за коју би многи живот свој жртвовали. Почекај, ти ћеш познати каква је велика моја мржња, — свеједно, ја не могу — те немогу живљети.

— Ућути! срдито рече Ајтемир, ухвативши је за руку и јако стегнувши је. Алах да те сачува помислити о мојој вјереници: ти нијеси достојна поред ње ни да станеш... нијеси достојна и име да јој споменеш. Алах нека те сачува! понови он још једном, ако би учинила њој ма какво зло. Онда, боље ћеш урадити да мене убијеш, јеси ли чула! и он, не сазнавајући какву јој увреду наноси, све више и више стезаше јој руку.

Бај-Бет ћуташе.

— Пусти ме, тихо проговори она, — пусти ме, ја ћу овај час отићи одавде; не бој се, ја ништа нећу учинити твојој вјереници, само ме пусти.

— Закуни ми се костима твог оца!

— Кунем ти се, само ми пусти руку, иначе, сломићеш је.

Он јој пусти руку. Књегиња, поводећи се изашла је на улицу. Она није слушала што јој је дадиља говорила, већ је хитала да се што прије удаљи.

— Не, ја тако не могу... Нека падне на ме проклетство, но ја морам с њоме свршити; осим мене, нико други неће дијелити с њиме љубав.

Она ништа није знала шта је говорила; мисли су њене биле сасвим побркане. Најзад дођоше до својих кола. Бај-Бет — као снап пружи се на душеку, и наједанпут, у ноћној тиши, одлеже се плач и јецање, — јецање које раздираше душу несрећне старице, — дадиље. Она не покуша да тјешу књегињицу, — знајући да је то излишно. Она се сјећала шта се је десило у спаваћој кнежевој соби. Дуго је јецала књагиња, но кад јој се живци мало стишаше, она осјечно рече старици — дадиљи, да она мора — по што — по то остати до идуће ноћи.

Старица се лупи у груди.

— Та земља света, ми немамо ништа, — помријећемо од глади...

— Нећемо умријети, хладно одговори књегиња, па се дубоко замисли.

Дадиља мирно и покорно спусти се на траву, — знајући да мора слушати што јој се заповједи.

IV.

Била је тиха ноћ. Истојжана бјеше изишла у врт. Посље кратке болести, њено лице чињаше се још њежније и прозачније; плаветникасте жилице само су се видјеле као какве линије на њеном високом челу.

Прошетавши неколико корачаја, она се спусти на клупу, на омиљеном мјесту, — на оном мјесту, гдје је први пут чула ријеч од свог младожење — да је љуби. Сјутра је требало да буде свадба, и она ју је мирно очекивала. Она се бјеше већ навикла на свог будућег мужа. Свако вече долазио је он к њој у врт, и вече је пролазило за њих тренутно. По наједанпут она задркта. Управо к њој бјеше се упутила нека жена. Она се уплаши и диже се с клупе. Кад је дошла до мјеста на ком је сједила Истојжана, та се жена (то је била Бај-Бет) заустави. Прекрасан изглед вјеренице Ајтемирове њу порази. „Да, заиста, она је љепша од мене, — она је анђео,“ мишљаше књегиња, а у лицу бјеше сва преблиједила од тешког страдања. Она је ишла к њој утврдо ријешивши се да је убије, али се није надала да ће пред собом видјети овако диван створ.

— Опрости ми, драго дијете моје, проговори сјетно књегиња, — ја сам те уплашила; али се не бој, ја теби нећу никаква зла учинити, — нијесам за то амо дошла. Сједи!

И она скоро примора уплашену дјевојку да сједне поред ње.

— Кажи ми, љубиш ли ти Ајтемира?

На њежном и блиједом лицу Истојжанином просу се румен и она изгледаше још дражеснија.

„Анђео, — прави анђео!“ мишљаше поново кнегиња

— Да, једва чујно одговори дјевојчица.

— Али замисли да те Ајтемир напусти, шта би ти онда урадила

— То не може бити, брзо и узбуђено одговори дјевојка. — Ја би тог тренутка умрла.

— Дакле чуј ме: Ајтемир мене љуби.

Истојжана врисну и ухвати се за срце.

— Ко си ти? Твоје су очи пуне злобе, ти си непријатељ Ајтемиру, он тебе не може љубити, он љуби мене, и сјутра је наша свадба.

У рукама Бај-Бет сину мали ханцар, који бјеше сакривен под веревом, но дјевојка то није спазила.

— Дакле сјутра је ваша свадба? потмуло понови кнегиња.

Да, сјутра, и само је једини Алах кадар смести нам. Ти си гадна жена! дошла си амо да ме мучиш, то није лијепо Ја...ја... и Истојжана горко зајеца. Ја те нисам увриједила, ја тебе не познајем, ти си сама амо дошла... То је грехота, — тебе ће казнити Алах, говораше дјевојка непрекиданим од узбуђења гласом.

Лице Бај-Бет обамре. Она се диже.

— Да, мене је већ казнио Алах, он ме је проклео и ја сам рђава и нисам достојна љубави... Но разуми ти, наједанпут узбуђено проговори она, разуми, да ја до лудила љубим твог младожењу — А он? запитаће Истојжана, и у тај пар не бјеше ни капи крви на њеном лицу.

— А он? понови Бај-Бет, — он ме је отјерао... Да, да, отјерао. Он љуби тебе; па ми је и то казао: ако ја теби учиним какво зло, боље је да њега убијем. Да, он ватрено тебе љуби, а мени несрећници осрамоћеној нема мјеста на земљи. Кажу Ајтемиру, да га љубим до лудила, али га и мрзим као непријатеља, а теби Алах нека пошље сваку срећу, — ти си прави анђео.

Прије но што је Истојжана успјела доћи к себи, несрећна кнегиња поче наносити себи ударце ханцаром — у груди, у срце, и најзад, изнемогавши од силног губитка крви, свали се на земљу.

Истојжана је гледала избечивши очи. Наједанпут она врисне, и падне онесвешћена — управ на труп, и окупа се у врелој крви несрећне кнегиње.

Страшан приказ видје Ајтемир кад дође да се види са својом вјереницом. Читав минут није могао доћи к себи. Но разабравши се, он брже потрчи, да поврати онесвјешћену вјереницу, узме је као мало дијете на руке, и однесе у кућу.

У кући се подиже читаво узбуна. Ајтемир стараше се, да нико за то не дозна, но узаман. После пола сахата, читаво насељење знало је, да се је кнегиња Бај-Бет убила у врту Кончука, и да његова кћер лежи на смртној постељи. Истојжана опасно је занемогла. Дан — ноћ Ајтемир није се удаљавао од ње — силом по штогод једући, те да и сам не скапље од глади.

Никада се кнез није тако искрено молио Алаху као за то вријеме. Он је дао обећање Алаху: да ће отпустити све робове, да ће сазидати нову цамију, али не помаже. Истојжана се топљаше као свијећа Код узглавља своје вјеренице, јецао је Ајтемир као мало дијете. Лице му бјеше подбуло, а очи закрвениле. Кончук бјеше осједио, и сам себе није могао познати. Грдна жалост сасвим га сломи. Он никога није видео, и ништа није разумјевао.

— О, свемогући Алах! ако ти примиш моју душу, то — не остављај срца. Без душе је немогућно живјети, говораше јадни старац.

— Не тугуј, драги мој, изнемоглим гласом говораше при самртном часу Истојжана, — тако хоће Алах, грехота је роптати против њега. — Ја сам најсрећнија, ја умирем, а код мене си ти. За мене нема веће среће! Тамо, на небу, ми ћемо се поново видјети, и више се никад нећемо растати.

Стиснув зубе да не би зајецао, слушааше Ајтемир своју вјереницу, а срце му се на комаде цијепаше.

— О, нећеш ти умријети! Не, Алах неће хтјети да ме тако немилостиво казни. Ја тебе не могу преживјети... На што ми је живот?

— О, мили мој! немој ме мучити. Ја ћу умријети задовољна, ако ми даш ријеч да ћеш ти живјети. Ти си добар и прекрасан, и много ћеш користити своме народу, — ти треба да живиш.

С великом муком пристаде Ајтемир, али никако се не хтје сагласити да се ожени другом, — не обзирући се, што га је умирућа Истојана молила и преклињала.

— Не, мој животе и моја радости, за то ме не моли. На свијет се није родила која би тебе могла замјенити. Ја сам велики грешник, ја сам дрануо да посегнем на анђела. Ти нијеси створена за нас, твоје је мјесто међу анђелима Алаха.

Послије двије недјеље дана Истојана премину, и изгледаше као да је заспала. Кончук ништа није могао радити. Чак није могао изићи из своје одаје, бојећи се да погледа на мртво тијело своје миле ћерце. Њу је сахранио Ајтемир. За живот га ништа није привлачило, — било му је теретно; но он је живио за то, што је дао обећање својој незаборављеној вјереници — да ће живјети.

Послије године дана умре и Кончук, а послије двије године, цијело Нашухајско племе, испратило је до вјечне куће с плачем и јецањем свог посљедњег кнеза. И некада, јуначко черкеско племе, расије се по Кубану и помијеша с племенима других горштака. Нашухајског племена данас нема, али предање о добродјетели Ајтемировој и дан-дани у живој је успомени у Черкеза. Његовом се гробу не зна ни трага ни гласа, али успомена о њему на вијеку неће изчезнути. Тако говоре Черкези.

Написао Јуриј Казн—Бек.

Превео А. Е...ић.

* * *

Не питај како је мени, ни да л' ме срце боли,
Ни да л' ме с растанка вјечног раздире тихи јад, —
Кад бл'једу оживим прошлост и све што душа воли,
Не питај, душо моја, како је мени тад.

Не питај да ли тужим, кад ми се срце сјети,
Да никад више нећу твој слатки чути глас;
И да ће тихим летом и живот да пролети,
Ал' никад стићи неће састанка драги час.

Не питај да ли гинеом, кад мртве оживим ноћи,
Кад сам с бескрајним жаром грлио тебе ја;
И кад смо с миле среће плакали у самоћи —
Не питај и сад да л' ми жалосна суза сја.

Јер ту у груд'ма мојим безмјерни јад се скрива
— Баш ко кад силним огњем божански гори храм:
Ал' тек и задњу силу кад згори ватра жива —
На рушевини пустој тајни се јави плам...

М о с т а р.

Јов. А. Дучић.

ВЛАДИКА МАРДАРИЈЕ КОРНЕЋАНИН *).

(Историјска црта.)

И простором, као и бројем становника, од свију црногорских нахија најмања је Љешанска, због чега свако село њено сачињава у малом засебно племе; а највиши простор и најмногобројније је од свију Дражевина, која се састоји од неколико мањих и виших села, и која заузима већи дио од источног и југо-источног дијела Љешанске нахије, осим што је стјешњавају на сјеверо-источном крају Круси са Берима; а на југо-истоку као какво узано полуострво заилазе у њу Гор. Кокоти. Дражевина се дијели на два дијела — Горњу и Доњу, која се још зове и Жупом Дражевском. У средини Дражевине налази се Корнет. Корнет је изнесено, југу отворено, здраво мјесто. С Корнета ти се отимају далеки погледи преко равне Зете и Хума к Проклетијама; преко Скадарског језера к Скадру; (са ист. краја Корнета) преко Бобије, а поред тврдог Жабљака, преко историјских острва Кома и Врањине к питомом Старчеву и високој Румији; а на зап. преко многих брда пада ти у очи круна гордог Ловћена. Ето куд се с Корнета заносиш природним чаром у далеки доглед. На најљепшем мјесту у западном дијелу Корнета налазио се је манастир, од којег се и данас познају рушевине. Црква је манастирска била, по изгледу рушевина, које су крчењем поремећене и постале доста нејасне, средње величине¹⁾. Једини је остатак од манастирских зграда: повеће гомиле крпа и још доста свјеже предање. Већином су данас та мјеста прокрчена, очишћена и у њиве претворена. Једне су се манастирске зграде налазиле у присоју са сјев. стране, а друге у близини цркве са запада. Прве су данас тако прокрчене и очишћене, да се никаквог трага од рушевина не познаје, тако, да је као и вода, која је међу истима и била, све земљом поравнато, те се данас обрађује, као плодна ораница²⁾. Друга манастирска вода и данас постоји, само је забатаљена, у близини цркве за 11 крока, и зове се „Неранца.“

*) П р и м ј е д б а о д с т р а н е у р е д н и ш т в а . — Имамо писмено свједочанство о Мардарију, у коме се каже, да је он пишао к пани Урбану VIII свога синовца архиђакона Висаријона и још једнога цетињскога калуђера да преговарају о преласку у католичанство (1640), као и то, да је Мардарије за његова „сагрешенија“ био каменован, или, како код нас веле, метнут под гомилу. И данас показују ту гомилу у Корнету, а кад оће ко да своје грехове баци на другог, говори се: „овај је као корнетски владика“. (П. Ровински, Черногорја в њ е прошломъ и настоящемъ, т. I, стр. 496—498)

Поред свега овога предајемо јавности овај чланак г. Вукчевића, као предање, па дако се он потруди, да примири ове контрадикције каквим новим доказима, који до сад нијесу познати. Доиста, добро би било, али само на основу факата и разлога, скинути с Мардарија гомилу и прегрешенија, која га све до сад терете.

1) Неки су ми говорили, да се је манастирска црква налазила за неких 5—6 минута источно, на мјесту гдје се данас налази сеоцка црква; али по мом мњењу и увјеравању других, тамо је била само капелица међу гробљем за опијело и сахрањивање мртвих.

Митар.

2) Назад неколико година, власник овог земљишта, крчећи га наиђе на горелу шеницу. Отприлике, кад је Турчин (?) изгорио ово мјесто, пошто су здања погорела, стрпао се је кров поврх шенице, те се је ова затрпала, због чега није иструла, него се нађе још у зрна тврда, као окамењена.

Митар.

За један четврт ниже на југо-западу од манастира, на једном питомом, југу отвореном мјестанцу, које се зове Сјерош, биле су куће за манастирску стоку, за које је била особита вода у Плана брда, и која се је звала Млијечна вода³⁾.

Већ по досадањем опису види се, да је корнетски манастир био богат, а околина му питома и плодна, јер тамо успијева поред јужног жита и поврћа: лоза, јабука, дуња, шипак, смоква и др.

Овај је манастир за вријеме теократије у Црној Гори био стан владике Мардарија Корнеђанина⁴⁾, који је живио у половини XVII. вијека (1659.) у доба између Руфина Његуша (1631) и Руфина Болевића (1675).

Дакле, јасно је као дан, да се је Мардарије звао *Корнеђанин*. Ну, сад да се побринемо и распитамо: да ли се је Мардарије по Корнету звао *Корнеђанин*, или пак *Корнеш* по Мардарију?

Питање ово нећу подупријети никаквим писаним „фактима“, али, братко мој, стрпљења мало, мјесто „факта“ ево „предања“, које је у Црној Гори због непрекидне пет-вјековне борбе главни и највјернији замјеник писаног „факта“. Предања та о Мардарију говоре, да је био родом из Релезе (село у Љешанској нахији) а његови предци пак да су досељени у вријеме Ивана Црнојевића из Грчке, из Коринта, (народ: Корента), па најприје да су се населили у Улцињ. Из Улциња, веле, пошто су тамо убили свога „хагу“ при вршидби жита, да су побјегли и настанили се у *Режевиће*, код Паштројевића, одакле су, бојећи се од Улцињана, опет се преселили у Љешанску нахију под Кунић у Плугово поље, што се данас зове, ваљда по једној пећини, која се зове *Рела*, а не, како ми неки рекоше, по Режевићима — *Релеза*.

Пошто је Мардарије произведен за архиепископа не допане му се живовање у релешком манастиру, него подигне себи манастир у најљпшем предјелу Дражевине — на Корнет, гдје смјести и своју столицу.

Пошто се не сјећам, да сам игдје налазио Корнет прије Мардарија, то сам му и потражио извор у самог Мардарија; те, пошље подужег размишљања, убједио се, да је Мардарије, како је старином био из Коринта=Корента, из успомене на Коринт=Корент, прозвао своје сточишно мјесто по Коринту=Коренти — Корента=Корнет; а народ од Корента=Корент посрбио — *Корнеш* (? У.)

Чуј, добри читаоче, ако би ти гдје тамо смотрио Корнет од прије Мардарија, па засуо на ме и загрмио, стани мало, не хитај, чекни дер, не осуђуј ме, јер чуј: мјесто интилигентног ти друштва и богатих библиотека и архива, које су ти на расположењу, и којијема се користитиш — ја самац сједим на Грацу, удаљен и од веселих сељака, код св. Параскеве; а преда мном је моја сиромашна књижица само од неколико комада. Ето чуј и

3) Говори се, да је стока више млијека давала, кад је пила ову воду, него обично, отуд да се је и провала „Млијечна“.

Митар.

4) Неки од писаца називали су га и Корјенићем, на што се доцнији, опширнији писци црногорске историје Милаковић, Медаковић и Милутиновић ни освртати нијесу. Шта више Милутиновић говори у својој Ист. Ц. Г. на 25 стр., а под * * * „Овдје е Мардарј изъ села Корнета изъ Окоline Лѣшанске“.

П р и м ј. Милутиновић у својој историји Црне Горе обично говори мјесто из нахије или у нахију — „из околине“ или „у околину“.

Митар.

5) Неки пак к овоме додају, као да је био од Ђујовића(?)! и да му је једна синовца живјела у Котор, и тамо се је преставила; па је доцније нашли цјелокулу — свету; а звала се је, веле, Јана, данас у Котору Јозана (?).

Митар.

почуј, која је разлика. А ти, ако си гдје што више и боље нашао, не штеди га, весела ти мајка, шапни дер и братку твоме — самцу, радозналцу...

За вријеме владике Мардарија Црна је Гора живјела мирно, јер су Турци нашли себи другог посла, за то се, бар у колико је мени познато, слабо што нашло прибиљежено из доба његова. Не треба мислити, да су Турци, и највише посла кад су имали на другу страну, остављали црногорску границу без посаде, која је оштро пратила сваки покрет у Црној Гори, те је сваком приликом готова била напасти на погранична црногорска села, или, у случају црногорског напада, отпор дати.

Мардарије је био миран, благ и побожан — више способан за манастирског човјека. А то се види отуд: Кад су му околни житељи, због његове благе нарави и хришћанске љубави, стали пркосити и узнемиравати га,⁶⁾ остави Црну Гору, па оде за Дечане.

Прије овога римска пропаганда из Арбаније, једно од најхрабријих племена црногорских, кучко племе Дрекаловиће, обрати у римокатоличку вјеру. Мардарије, оставивши Црну Гору, на путу за Дечане сврати се у Куче, гдје и остане повише дана, те их, како ми народ овамо рече, „покрети“. Наш прости народ за оног који прими римокатоличку вјеру, каже, да се је полатинио; а кад прими православну вјеру, па макар пријешао и из римокатоличке, да се је покретио. По свој прилици и према ондашњим црногорским околностима, Мардарије ће бити међу Дрекаловиће проповиједао православље; па како је био благе нарави, добре воље и пун народних симпатија, а може бити и новчано помаган, склони Дрекаловиће, те поново пријеђу у православну вјеру. Наравно, сад је Мардарију требало више енергије, како их би с прелазом у православље зближио тјешњом везом са Црном Гором. Но познајући, да је код Куча у много с римокатоличком вјером завладао дух и обичаји арбаншки мјери Куче, да је на путу и да нема времена толико се заустављати, него им за ту сврху препоручи Руфина Болевића, његова нашљедника, који ће им у случају опасности с арбанашке стране при пријелазу у православље помагати с Црногорцима.

На ово се Дрекаловићи склоне, па, могуће је и Мардаријевом упутницом. позову Руфина Болевића, који им је дао нужна лица за чинодјелствовање, а поготову и он са њима пошао.

Чуј, куд се је овај залетио; слушни га само, како нам истевтиши! Та, за име!.. Ко је и једном завирио у Историју Црне Горе, зна као је ли данас сриједа, да је цијело ово дјело Руфина Болевића. Истина је, братко, — и ја знам овим сиромашним и малим мојим знањем, да све књиге до данас написате, говорећи о пријелазу Дрекаловића у православну вјеру, не причају ни рјечице о митрополиту Мардарију, једино се ослањају на Руфина Болевића. Па зашто онда поред толиког Мардаријевог труда, да све однесе Руфин? Је ли томе узрок субјективност пишчева? И ја сам о томе много лутао и врдао, и ето чуј, што сам изврдао, па се онда пружи

6) Многи овамо увјеравају, да је у корнетском манастиру живио и неки број калуђера, од којих један у доба Мардаријево погријеши с једном дјевојком из истог села; и наговори је, (дјевојку), да то грјешно дјело каже на име самог Мардарија, а то на шљедџи начин: научи дјевојку, да на Велики Петак, у извјесно вријеме, кад се је Мардарије по обичају сам шетао преко неког одређеног мјеста, пронесе каблицу с млијеком, и сревши митрополита Мардарија, да га закуне три пут „Именом Божић“, да сркне, а он ради „Имена Божић“ да ће сркнути; па народ кад дозна, да је на Вел. Петак пио млијека, неће му већ никакво оправдање примати. — Тако је, 'прости Боже и св. Петко, веле, и било, само што се је пошље много труда све дознало и Мардарије се оправдао. Митар.

и помисли, заслужује ли, да и ти уз ово пристанеш. — Руфин ће бити однио на себе цео труд и рад око тога обреда ушљед Мардаријевог тихог, мирног и калуђерског живота, а понајвише одласка из Црне Горе, те су свему том једини остатак оставили претци, међу којијема је и живио, па у мало што и између њих није овај знатни помен изгинуо.

Ако ти је још нејасно, те ти се ни уз ово не допада пристати, онда ти, мој добри читаоче, причекај још мало, стани, промисли се... па се бачи мишљу у далеку прошлост, у оно мучно стање Црне Горе, кад са свију страна бијаше: опасана душманинином; кад свакога часа изгледаше, кад ће јој ненаситним чељустима срце смлавити; кад свету српску слободу угаси азијатска најезда; кад једина искра српске слободе оста неугашена међу тврде црногорске стијене; кад вали за валима запљускиваху, да угасе и тај остатак српске слободе, — па ћеш израчунати: мучно стање црногорског живота, велику опрезност црногорских владика, која им није допуштала, да остављају Црну Гору и иду иза њених граница, ради проповиједања православља. Тим се ово лакше објашњава, што је Куче од Црне Горе раздвајала Подгорица, гдје је била спремна за сваки случај турска посада, те би у оно вријеме несигурно било, без прокрченог пута, па и без нарочите њихне дозволе, на једанпут, као владика Црне Горе, појавити се међу Кучима, и отпочети проповиједање. — То би опасно било, једно: изнијети свој живот на коцку, а друго: оставити међу оним грдним жвалама народ без вође, дакле — неразмишљено. Истина, Црно-Горци су припознати јунаци, али увијек бише много издржљивији и сложнији пред многобројном турском најездом, кад им у средини би вођ и поглавар.

Па добро... Сад те, дакле, све увјераје, или разувјераје, како му драго, да ће најприје Мардарије бити склонио Дрекаловиће, да се поврате у православље, а Руфин прокрченим путем примио се тога обреда и — извршио га.

Митар С. Вукчевић.

„ЛУЧИ“

Испод горе високог' Ловћена,
Кој' висином небо додирује;
Са којега црногорске виле
Глас гусала далеко се чује —

Ти нам сијну испод виса тога —
Гђе је звучна Његошева лира
Опјевала бесмртне јунаке,
И сплела им вјенац миомира.

— Од Косова до данашњег' дана...
Гђе гњијездо слободе се храни;
Гђе се стјечу српски осветници...
На мејдане многе опробани:

Ту ти „Лучо“ сред гњијезда тога
Нађе себи мјеста корјенита:
Да науком гојиш витезове
Твоје куће — срца племенита.

Па, срећно ти — нека срећно буде
Свака мис'о започетог рада!
Дуго цвала — српство његовала
Од истока право до запада.

Вл. М. Катурић.

Зима под Дурмитором

Као оно „храбар“ војник, кад се у каквом цбуну скрије, па одатле из прикрајка посматра борбу очајничку; тако и ја ево из топле собе посматрам борбу на смрт ил' живот. — Борбу за посматрача из заклона пуну занимљивости, ал' за несретника, који у њу мора загазити, пуну несреће, јада. Без праха, т. ј. пардон, праха противници имају доста, али без оружја, повели су жестоку очајничку борбу — борбу која пуна два мјесеца траје без престанка. Примирја не чине, а за мир канда и не маре. Ниједан не попушта. Мора доћи неко са стране па их рашћерати. Но тај неко не мисли за сада интервенисати. Човјек зна међународно право, па је и интервенцији у начелу противан! „Крајња нужда,“ у којој је допуштена интервенција, по његовом есапу још није дошла! А по нашем!?

Ко су ти тако крвни непријатељи? Колико их, те већ не сустаде ниједан? Па, да видите, нема их много. Њих четири, ал' боме вриједни! Именом: Сјевер, Југ, Исток, Запад (ког овдје зову „кривац“).

Прво двојица једнако се носе по мегдану. Друга двојица често попуштају. У одсуздним тренутцима појаве се и рек'о бих, Запад помаже Сјеверу, а Исток Југу. С' нестанком једног од њих два, нестаје му и пријатељ. Али не нестају они, да их сасвим нестане! Тек за неколико тренутака повуку се с' бојног поља — с Дурмитора. И то, ваљда, само зато, да пошље с' прикупљеним силама што жешће навале, еда би како противника освојили. Дурмитор, пак, то попрште неситих аждаја не да се никако виђети! Тама га је свега обузела од силнога праха и олова — мекаве! Да је коме стати па слушати, кад Дурмитора стане хука и бука! Само бујна машта каквог пјесника могла би упоредити ту хуку и буку са каквом „обичном“ природном појавом, те да би читиоцу постала јаснија. Толико вала не знам били тај пјесник мого без виле, јер „Дурмиторске виле“ бог зна да ли је и било, а и ако је, бели се смрзла.) Ја, пак, те маште немам, те и упоређење не смијем чинити. Туђу заслугу крњити грехота је, а и не смије се!

Стан! Погледај! Сеири, (како би овдје рекли), који то сад завлада? Ко побјеже са бојне пољане? Ха, Сјевер! Добро је! Југ ће сад с кишом! Бравос! Добра ти срећа ефендија! Одавно те нијесмо виђели! Ха кривче, ха јуначе, потисни га! Јаче мало! Још мало! Добро је! Побјеже Југ! Нијеси дорастао не! Слабе су ти силе Истаче, а да би Запад потиснуо! Где збиља освоји! Ха сад Јуже добри друже помози му. Ћути ти Сјеверу и кривче! Ћутите кад вам ништа не баста! „Па да видиш побратиме драги, ће ни стријела није тако јака, да пробije прса у јунака, ка злосретни пријекор и срамота.“

Један лист рече негдје прије, да је Китајско-Јапонски рат — рат покора и ужаса. Шта ћеш му де! Ваљда је ово така година! Овај рат под Дурмитором није рат покора, ал' јесте ужаса!

Елем тако, па све тато, врти коло на околу, два пуна мјесеца — нешто дана више, Дурмитору главе не видијесмо, нит сунашце огрија нас јарко!

Ђурђев-данче и зелена траво! Оно, истина, зелену траву причекаћемо и до Ду'ова, ал' Ђурђев дан избавиће нас, ваљда, тавнице. Да, тавнице — наше рођене куће, из које тек по који паћеник, нуждом приморан, опроба изаћи, па се опет грдан и несрећан поврати.

Као оно сићушне мушице, кад се љети а у заласку сунца, у јатима стану витлати — тако и овај несрећни пржељавац (снијег) подигнут сјевером, дочекаан Југом, с десне и с лијеве стране подупрт Истоком и Западом — стане се витлати. (Ово је, Ђоја, неко пјесничко упоређење, наравно у минијатури) Ту, у томе витлу ко се нађе има шта послије приповједати, т, ј. ако одатле жив изађе. Ја сам имао прилику виђети тај жалосни приказ. Видио сам по ког несретњика баш у том витлогу. Панути и рукама очи заштити — једина су одбранбена срества.

Зима је оштра, особито кад освоји сјевер. Па да видите, то је и добро. Бар се не бојимо колере. И ако љети дође, зими ће бели угинути. Нијесам мјерио температуру, али држим биће и виша, него је довољна, да *Kommabacillus* угине!

Снијега је напаало ужас и повељеније! Веле, а за вјеровање је, да га је на мјестима, гдје нити је могао вјетром нанесен ни однесен бити, било 16 педи! Намете нико се није усудио ни мјерити! Ипак, докле га је по долинама и заклонитим мјестима толико, по бреговима нема га скоро никако! Однијеле га муње од вјетрова! Падало је великих снијегова, али за мало дана пане, па и престане. Даде бар пардона, да га могу счистити, куда је нужно. Два мјесеца да овај ужас траје, не памте старији људи! Без сумње не би то памтио ни неки Мотика, који је, кажу, 120 год. живио. Мјерили су Смајил-агине године (1840) и у некој етијени у Тепцима зарезали докле је био напао снијег. Овај га је висом надвисио равне 4 педи.

Комуникација је, осим у нужди, прекинута и из куће у кућу, а већ нека из села у село, те и не знамо колико је пало жртва ове, ако и у снијегу, бујне године. Толико чусмо, да су у Липову двије куће однесене. У једној је било 10 чељади, друга је срећом била празна. Нико се није спасао. — Људи жељни састати се, па ако се кад год и ближење комшије састану питају се, боме, ко да је који из Анадолије дошао!

За овдашњег сељака не питај! То је паћеник, који једва на Ђурђев-дан ако изађе жив! Лопата му се из руку не миче! Кида око врата, око стаја, стоци чепле, чисти, гдје ће полагати. Бивало је, да људи, који су само по једну краву имали, нијесу јој могли положити за по 3 дана! За оног, који има у буљуку 200—300 оваца ни збора, па ма како био задружан. Сирота марва! Пола зиме и гладна и жедна! Ако је који имао великих судова, те снијег топио, могао је и напојити у два-три дана бар једном. Иначе до извора било их је немогуће одјавити. Коњи су благовали. Снијега доста а сијена доста, па тако смочи, и то им врло добро прија.

Уз те недаће, салти да је несреће више и година је, односно зима, била сушна. Воденице легле, жрвње прорадиле. У колико ове посљедне могу испуњати одређену им задаћу — знаћете, па све да их свака кућа има, а не тек село једне! „Драга полутина“, што но веле Хрвати, „лијепи пол“, како би ми рекли, несташицу воде најбоље су опазили. Жене овдашње нијесу учне носити на леђима, али „нужда закон мијења“. Навуци

мушке суквене гаће, па по 20 ока у млин. Најтеже је с почетка, доцније све лакше! Ну, богу хвала, од тог се зла пораније курталисасмо. Испред Св. Саве паде лијепа кишица, млини прорадише, а и снијег се за читав метар снижи. Ал' опет, ваљда по закону „утрошено намирит' се мора,“ добри Сјевер тај грдни губитак сјутрадан намири. Сад је снијег опет у цјелости.

Хвала великом богу и чистом ваздуху те на оваку зиму не би више смртних случајева, јер, бог и душа, морали би се у снијегу затрпавати, па тек с прољећа правити гробнице. Било је, истина, 3—4 случаја, па и они су на стотину злијех јада сарањени. Једног, тако, понијели на носилима цркви. Вријеме је било мирно, релативно узев! Не лези враже, у путу дуне такав вјетар, да мрца с носила превали. Та их је вјетар пратио до цркве и правио им друштво за све вријеме упоа. Како ли је било оним, који бијаху дошли да приме „последни цјелив“ — зајам без врћања!

Рекосмо мало напријед, да је зима под Дурмитором у стању уништити бацил колере, тог највишег непријатеља човјечанства (упоредо са још два друга мало пикантне природе). Бацил, пак, љубави, тај највећи пријатељ човјечанства, за дурмиторску зиму ни абера нема. Да је ово истина, као најеклатантнији доказ послужиће 4—5 појава, у којима изби на површину. — Јест, било је пет женидаба на ову, ево овакву зиму! Авај мајко, како ли је било сватовима! Е, вала, ни пуна чутура није им помогла ништа! А грдна невјеста?! Та та се није могла дићи за мјесец дана, боме није се могла ни вјенчати! Ако, немари, могле су причекаги, но похитале по овом газалу, да кобајати не остану на пепељаку!

Ето таква је била зима под Дурмитором; толико се ето мучио и сељак и варошанин! т. ј. не таква и не толико, какву сам ја и колико покушао овђе описати у кратко — већ много и много већа.

Надам се драги читаоче, ма ког' био пола, да ћеш ми повјеревати; не хтједнеш ли, другом клетвом нећу те клети, већ те прилике приморале зимити под Дурмитором.

Жабљак, 1895.

Р. В. П.

О домаћој радњи и штедњи

За народ пише **Лука Јововић**

Зашто рекоше људи на скупу: не напредује кућа Петра Мићанова са 25 рала земље, а троје чељади? Сваки дан се удужују, ће би требало да дају паре под интерес; а у Ива Јокова седам рала земље, осморо чељади, волова немају, дужни нека што нијесу, но сваке године купују по рало земље у најбољи фудут, што ово збиља може бити, зна ли ко?

Ево што, ја ћу ви то све на длаку казати — рече Богдан Прелов — ја знам и ту кућу и ту што 'но се каже ка' своју, у сваку сам изио по багаш пепела, и знам им колико која има ложица у ожичњаку:

Петрова земља што је 25 рала до душе је добра, да те на бољу жеља није; али откад му је покојни отац умро, ђубра се на њу бачало није, а земља се изије, као свака друга работа и омршави, па јој не баста ни пиљуга избацити; а при томе Петар их соре вазда у невакат, не може да допре работом, а он и не гледа кад је баштини угодно, но иде среда да учини они „хадет“ да јој се одужи, па било га њој како било. Цапицом цукнуо није никад, да прикопа и избачи по баштини; окосио није никад око крајева и запалио, но му хлад до по њиве допире. Пшеницу немају кад оплијевити, па је надскочи и удави травуштина, — освоји је под собом. Никад му се пченице ни за сјеме родити не може, а оно, што се роди, пуно је врата и граорине — није за јело. Он вазда под јесен тражи да купи пшенице за сјеме. Фурметин никад не откопаје у вакат, но некоје ухвати премокро, па пожути, некоје претврдо, а некоје запушти да прерасте. Неумије да најми мобу под зајмом или под плату, но на њиви од два рала почне с једног краја с оном јадо женицом, да откопаје премокро, док до по ње дође, она друга половина се оте — отврча. Неумије коме дати пола земље на поли, које задружан, и има стоку, да му је по начину уради, или да остави пола за сијено, или да се одмара, но сад да му то рекнем би промислио да си му крвник у врх главе. Даје порез на све 25. када су најбоље, а земља му јошт растрвјена и расјејана на двадесторо, а раздалеко, преноси се с ралом на двије три уре даљине. Он је залуду радан и прште вас од работе, теке да је што корист, удри ти вас дан маљем и бургијом у ту главицу, сваки ће ти рећи да си радан, но која фајда? Јесте ли видијели како бреже лозе? — он их красти косијером као лист у гору кад бере козама, има ли му која притка? па кад буде које зрно, падне при земљи, иструне, или поједу жабе и кокошке. Свакојега пазарнога дана на пазар ка' да отвара дућан; два три такама — промјене — хаљина; свако јутро каву, ка'да је градовно мјесто. Ви све знате колико кућа троши преко године: сваке нећеље по шестину рибе чини преко 5 фиорина, толико соли, за обућу 20, а за постав толико, дације у средњу десет, а ће ти је Божић, Васкрс, крсно

име? па дуван, свиње, то је преко 100. фиорина, без чела се никако не може, а лако можемо ставити другијех ствари још толико. А од чега се пара хвата — кажи ми? — од ничега, а нема чесова живога, трговине. Ето за то Петар не може напријед, па и нити ће на ови начин.

А Иво Јоков ево како пролази: оне 7 рала земље, што је соре у вријеме по три пут, соре дубоко, а често извади сваки троскот и травуштину, упонови земљу и уситни ка' брашно, чељад послушна, па сјекну ка војска све у вријеме поработају, стотина лоза на дан обрезасти неће, полетише око њих, свакој пободе притку, подигни их и откопа, нађубри, оплијеви, погребџи, кад види и посади нову ће је празно, калами дивље крушке и јабуке, наврћи на питоме и пресађује младице. Његова жена, од Ђурђевадне до Митровадне вазда носи пуну котарицу на пазар: трешања, вишања, шљива, јабука, крушка, паприка, кртола, смокава, грозђа, и што ти ја знам. Они иду на пазар да продају, а не да купују. А за кућу имају воћа и поврћа вазда доста, жељни нијесу ничега. У прољеће скупе по 20—30. ока бухарице, упатком кад облакша рад, држе свилене бубе, у љето заме се у гору, па беру руј, њих и гора помаже. Свакоје у јутру кад крене на работу, узме по комад хрументинова леба и главицу лука; па свако стоји здраво, би с њим тај зид пробио; хаљине су им све сукнене — домаће, што се дома направљају. Усред поноћи да им покрај куће наљегнеш, чуо би стативе ће дркају, двоје а не једно, дрк! дрк! Они се држе по старински, преко зиме жене обдан, свака кућељу за пас, а људи узимају туђе работе на ђутуру, сви, ка' да једнијем духом дишу, не давијају се с никим ето за то иду напријед, ту се не треба чудити ништа, но видијети како они раде, па се угледати на њих.

Ето толико ја знам, а ако нијесам погодио, а ви поправите, — рече, Преле, крпљећи опанак, а да сам тако радио, не бих оваку обућу носио, но ја умијем свакога научити без себе.

Неколико ријечи о животу на небесним свјетилима.

„Има ли на небесним свјетилима разумних бића?“ Ово је питање и врло интересно и врло старо — а и врло узвишено.

На рачун становника понеких планета — а нарочито Марса многе су новине написале подлистак, испричано је доста прича — међу којима има врло тајанствених и чудноватих.

Поводом свега тога, обратили су се многи за обавјештење моме уваженоме наставнику — Глазенау, професору астрономије, петроградског универзитета; у сљедећих неколико ријечи, ја ћу, дакле, изнијети мишљење свог наставника о томе питању, које сам у току годишњих лекција од њега чуо — а које је он и у руском журналу „Научное Обозрѣніе“ штампао.

„Можда ће се сви ти, који ми се обратише с питањем: „да ли наука зна ма шта о животу на небесним свјетилима“ разочарати мојим одговором на то питање; мени је жао, што морам одговорити, да наука нема за данас никаквих поузданих података, о ма каком органском животу — и на ма ком небесном свјетилилу.

То питање занима ум човјеџији још из најдавнијих времена; и многи знаменити научари и философи (Кант, Декарт, Фламарион и др.) старали су се да на њега сваки по своме схватању и по својим погледима одговоре.

Ако пустимо машти на пољу, то можемо доћи и до врло интересантних резултата о органском животу у опште — а нарочито о разумним бићима на небесним свјетилима; ну ја нијесам рад изнијети пред вас само производ маште; ја бих хтио, да вас извјестим о томе, што се може кроз телескопе на небесним свјетилима видјети, о томе, што се може примити као научна истина, без икаквих надовезивања.

Ако узмемо, да су планете поједини свјетови, као наша земља — а да су звијезде сунца, око којих се такође окрећу планете као око нашег сунца; то се по себи разумије, да у том случају смијемо мислити, да и на њима може бити живих и разумних бића.

Такав закључак изгледа врло прост, ну ми га изведосмо претпостављајући, да су све планете потпуно једнаке са земљом; па кад би то у истини и било тако, ипак о животу на небесним свјетилима, не можемо ништа више рећи, но што рекосмо т. ј. „на небесним свјетилима може бити, да има органског живота и разумних бића.

Питање је по себи не само врло старо, но, као што рекосмо и врло узвишено; оно нам казује, каку улогу игра наша земља у цијелој васељени, а осим тога нам износи и сву величанственост и огромност небесног пространства и свега, што је у њему.

Полазећи, дакле, с те тачке, могло би се помислити, као што многи и мисле, да је питање о животу на планетама главни задатак, који астрономија разријешава; на жалост до сад је изгубљена сва нада, да ће се икад моћи одговорити на тако питање — тај задатак је оглашен — вјечитим задатком, који се неда никад разријешити; он је с тога и престао више занимати ум астронома — скинут је већ са дневног реда.

Данашњи правац науке ни уколико се не слаже са шпекулативним претресањем питања, за чије ријешење нема никаквих научних података;

и једини одговор, који могу дати астрономи на сва питања о животу на небесним свјетилима јесте, да *они о томе готово тако исто мало знају, као сваки други човек, који се астирономијом не бави; и да, због недостатака научних података, не могу о томе тачно изрећи свој суд.*

Не обазирјући се на то, многи у часовима доколице размишљају и довијају се, како би могли ријешити тај задатак: наука, као што рекосмо, не може дати тачан одговор на то питање — али нам може одредити правац и ударити границе наших размишљања о томе питању; она нам може поставити међу, до које се наша размишљања неће бар косити са научним резултатима.

Неће дакле бити излишно, ако се овдје мало позабавимо и одредимо те границе.

Прије свега, научна је истина, да се око нашег сунца поред комета, астероида и т. д. окреће осам великих планета, и да на једној такој планети, коју зовемо „земља“ ми живимо.

Кроз телескопе видимо осим нашег још много сунаца, која зовемо звијезде пекретнице; њих има много — броја им се не зна — без сваке је сумње, да их милионима плива у небесном пространству.

„Да ли су и сва та сунца као наше окружена планетама, које би око њих путовале, као што то чине планете наше сунчане системе?“

Наде нема, да ћемо икад моћи начинити такав телескоп, кроз који би могли оком видјети планете тих далеких сунаца.

Треба прибјећи космолошком размишљању; морално се служити тако званим размишљањем без опита — размишљањем са затвореним и застртим прозорима наших осјећаја, како то вели Н. Љубимов; а така размишљања сво куда нас воде:

Ако су сви свјетови цијеле васељене једнаког порекла — ако су прошли, или пролазе кроз једне исте фазе; и ако им је свима почетак зажарено-гасовита маса, као што се то о нашој сунчаној системи мисли; онда те прилике, под којима су из такве масе постале планете наше сунчане системе, морале су наступити и код осталих сунаца у цијелом безграничном, небесном пространству.

Ну врло је тешко предпоставити, да из гасовито-зажарених небесних маглина врло неправилног облика, какве данас виђамо на небу кроз телескопе, свагда постају правилне сунчане системе и симетричне планете, које би се око својих сунаца окретале као око центра по одређеним законима, као у нашој сунчаној системи.

Прије смо готови допустити, да сложене звијезде (двојне, тројне и т. д.) испуњавају небесно пространство, а да наша сунчана система са још релативно малим бројем чини ријетке изузетке.

Погледајмо кроз телескоп на нама најближу свијетлу тачку на небесном своду — погледајмо на мјесец, пратиоца наше земље... Па, шта видимо?

На њему нема ни ваздуха ни воде — нема, дакле, тих главних елемената без којих се органски живот ни замислити не да. Неки истина веле, да на другој страни мјесеца, коју ми не видимо, ¹⁾ има органског живота — па чак и разумних бића; ну то је просто игра маште и ништа више.

1) При своме путовању око земље, мјесец је к нама окренут свагда једном истом страном; то долази отуда, што се мјесец окрене око своје осовине (око себе) и обиђе земљу за исто вријеме. Слика ће нам бити јасна, кад замислимо човека, који обилази око неког дрвета, али је при томе непрестано окренут лицем к дрвету — оно је к дрвету окренут свагда истом страном свог тијела — лицем, с тога, што обиђе дрво и окрене се око себе за исто вријеме.

Велике планете (т. ј. осталих седам) тако су далеко од нас, да ми кроз данашње најсавршеније телескопе можемо мало што видјети на њима — и на тај начин добити вјерну слику о природама, које владају на њиховим површинама; па и то мало, што кроз телескопе видимо, износи нам највећу разноликост, која влада на планетама наше сунч. системе.

У колико имамо сигурних, научних података, можемо рећи, да је Марс највише налик на нашу земљу, и према томе ми највише вјерујемо у насељеност те планете. Већина других планета обмотана је густим облацима и маглама, тако да ми нијесмо у стању видјети, шта се испод тих облака налази.

У опште ми смо склони признати, да се не смије много полагати у вјероватноћу органског живота на планетама — и да само врло мали број из свих *може бити*, носилац органског живота и разумних бића, као што то на земљи налазимо.

Овака предпоставка оснива се на томе, да су услови истих организама на нашој земљи и на планетама једни исти (т. ј. да на пр. коњ може живјети на некој планети само тада, ако тамо има ових услова, под којима он живи на земљи; или, никако не можемо допустити, да коњ (*egus domesticus*) живи на некој планети у води, док на земљи он живи на суву и под извјесним животним погодбама); ну и то може сваки да спори.

„Различни животни услови на самој земљи, већ нам говоре, да неки организми могу живјети тамо, гдје други не би могли опстати. За што онда да не бисмо могли допустити, да на мјесецу на пр. живе неки организми, и ако нема воде ни ваздуха? *може бити*, да тамо има таквих организама, који за свој живот не потребују воде и ваздуха — они се могу прилагодити тамошњој природи, ма каква она била“; рећи ће нам неко.

Прави научан пут, којим смо могли сузбити такав — против — разлог, једино је у томе, да испитамо: *има ли каквих граница свима тим, најразличнијим животним погодбама?*

Површна претресања таког питања увјеравају нас, да, и ако појам „живот“ не можемо тачно окарактерисати, ипак виши животињски организми не могу живјети при свима условима подједнако добро, и у колико је неки организам виши, то су и услови његовог опстанка сведени на уже границе. Ми на пр. знамо, да разумом обдарено биће — човјек, може живјети само тамо, гдје има ваздуха и воде и под врло уским границама температуре; знамо, да у мору живе организми умно врло не развијени; знамо, да, кад и човјека пренесемо из умјерених појасева у поларне стране наше земље, он не може у тим мјестима достићи високог степена умне и тјелесне развијености; тако исто знамо, да ни жарка топлота није услов под којим се може човјек умно и тјелесно потпуно развити.

Из овога видимо, да промјене прилика на површини наше земље повлаче за собом и промијене органских бића на њој. Ако би на пр. на цијелој земљи обладала поларна хладноћа или топлота жарког појаса или би је сву поплавила вода или би на њој којим случајем нестало атмосфере, тада би сви данашњи виши животињски организми пропали, не могући се прилагодити новим приликама — новим животним погодбама; тако исто немамо ни најмање основа мислити, да би се у води могли развити савршенији организми од риба или у поларној хладноћи од ескима.

Овако, дакле, размишљајући долазимо до резултата, да при свој разноврсности животних погодаба, само неки врло мали број планета *може бити* носилац живота органских бића.

Неки од необазривих или популарних писаца не само да насељавају планете становништвом — но чак израчунавају густину насељености (колико становника долази на кв. километар); па онда иду даље: на те планете поставе каког астронома, који с небесних висина посматра нашу земљу изучава живот на њој — или кроз своје савршене телескопе чита плакате, којима неки књиџар препоручује ново издање неког романа Емила Золе или трговац објављује, да је добио са Цејлона свјежу и особита мириса каву — и тма Божја разних извода и чудних сказака пишу се на рачун становника небесних свјетила.

Да је то све не вјероватно, лако је појмити, кад се сјетимо, каква сразмјера постоји између времена од кад се појавила цивилизација на земљи и времена њеног постања.

Доиста, земља као планета скреће се око сунца најмање већ десет милиона година; људи пак, од кад насељавају земљу, ни у коме случају нема више преко 100.000 година; а од кад се појавила цивилизација међу њима, ако има нешто више од 5000 година; и најзад од кад је човјечије око први пут погледало кроз телескоп на небо има теке око 200 година.

Ако би некакав дух силазио до сад сваких 10000 година на земљу с намјером, да на њој нађе цивилизованих бића — судећи према поменутих податцима, можемо рећи, да би се разочарао до сад преко хиљаду пута; слично томе ми бисмо рекли, ако би какав дух данас пошао на небесна свјетила с надом да на њима нађе цивилизованих, разумних бића, да би се такав дух много пута разочарао — требало би му можда обићи 1000 планета и много сунчаних система, док би на једној нашао жељених створења.

На основу свега, што до сад рекосмо, највјероватније је, да само врло мали дио цијелог броја планета свега небесног пространства, може бити, носи на себи људе или животне организме и опште.

Примјетићемо овдје још то, да планета у безграничном пространству небесном има стотинама милиона, и да врло мали дио тога броја, већ представља приличну цифру; додајмо к тој примједби још и то, да су неке од њих насељене можда и далеко савршенијим бићима од земаљског човјека; и још једном казаћемо: „све је то можда.“

Овдје баш на овоме мјесту и треба, да ставимо тачку; а даље можемо пустити на вољу бујној уобразиљи, ну свагда ваља имати на уму, да наука не може дати доказа ни „за“ ни „против“ обилних производа необуздане „маште“

Такав одговор даје мој уважени наставник — Глазенац, проф. Петроградског императорског университета — на питање: „о животу на органским свјетилима.“

Он се није користио својим великим ауторитетом, као што то често бива, и дао кратак негативан одговор, желећи да му се слијепо вјерује — да је тако учинио, ја му први небих вјеровао. Опште је правило, да ђак ради и мисли онако, како је од свог наставника научио — од тог општег правила ни ја нијесам у овоме случају изузетак; то сам казао онима, који би ме можда упитали, за што изнијех мишљење баш свога наставника — а не каквог другог научењака — или можда чак и своје.

Душан Н. Тодоровић

студент Пет. Имп. Унивѣрса

ДОМАЋИ ЛИЈЕЧНИК. *)

Бјеснило. Закоље ли кога бијесна животиња (пас, мачка, вук, лисица) може и заклано чељаде побијеснити и то после 10—15 30—40 дана или после неколико мјесеца. У првој периоди дотично је чељаде тужно, замишљено, не може да спава и т. д. У другој периоди велика осјетљивост, страх од сваког жамора, од свијетлости, од мириса, од воде, огња и т. д., болесник хоће да коље сама себе, али не друге. Огањ 41°—42°, то траје 2—3 дана, па наступа трећа периода, у којој болесник не може да се миче, не осјећа, помодри, не може да дише и умире.

Када у близини нема лијечника, одма треба изгорети рану гвожђем изгореним до црвенила. За тим треба довести болесника код лијечника ради инокулације по пастерској методи.

А међу тим треба му изгорети рану, и то чим прије, тим има веће наде успеха. Чим кога уједе бијесни пас, треба одма затрчати до најближе куће, поцрвенити у огањ какво циљасто гвожђе, као н. пр. клинац, ухватити га клијештама или машинама, па га удубити у рану до дна. Ако случајно нема гвожђа, ни клинда, може узет пирун, сломити све зубове осим једнога, па га згријати док поцрвени. Ако човјек има при себе палидрвца, може одма запалити једно или више њих па изгорети сву рану до дна. Пошто ово средство није ни тешко, ни опасно, оно се може употребити и кад је живина, која је заклала, само подозрева. За тим рана ће се превижати и чувати чисто као обична рана.

Сада неће бити с горега проговорити коју о бијесним псима. Пошто нема вјерног средства против те ужасне болести, најбоље је чувати се ње и бити опрезан. Не треба чекати да пас бијесни, да трчи крвавим очима, устима пуним пјене и т. д., јер је то тек последња периода болести, већ треба прије уклонити се те опасности убивши пса, чим се покажу први знаци бјесноће, кад још пас није у стању да закоље. Прије свега криво назваше ту болест, „hydrophobie“, т. ј. страх од воде, јер не смије се сматрати здрав сваки пас, који се не боји воде. Даднемо ли бијесном псу воде, он ће пити, кад је болест у почетку. А кашње, кад особита грлобоља не дозвољава да се вода прождре, тад тек се пас боји воде. Дакле ако се пас не боји воде, не значи да он није бијесан. Први знаци бијесног пса јесу: пас постаје невесео, иједак, креће се непрестано, иде тамо амо, не зна ће ће сјести, гризе дрва, гвожђа, крпе и т. д., лови нешто по ваздуху, лаје без узрока, тражи нешто, чега нема, улагива се без престанка, лиже свог господара, промијени своје обичаје, своју природу, напада на друге псе, промијени свој глас, и то је најбољи знак, разумије се прије наступа.

*) Ово је још остало недоштампано од нашег вриједног сарадника, покојног Д-ра Клеанта Теодоридеса.

Прве периоде ове болести познају се по сљедећим знаковима: пас не хоће да ије обичну храну, али ствар карактеристична, хоће да глође камење, дрва, хоће да зубима буца све што нађе, чега ради у стомаку убијеног бијесног пса може се наћи свега и свачега. Доста пута, после ових првих знакова, бјежи из куће, и исчезава оставивши свога газду, и тако га људи убију, познавши његову болест, или после 1—2 дана, враћа се опет своме, газди, и тада чини несреће. Јер тада још томе, ко му се приближи, тад не познаје ни газду, ни миловање, већ хоће да напада, да коље.

Бијесни пас у свом наступу напада на све живо, али најрађе на псе. Ако је затворен с' ужасом скаче, да разбуре свој затвор да нападне. Пружи ли му ко штап, или гвоздје, или што друго, наваљује, коље све то зубима. После наступа долази покој; пас се умори, повуче се на крај свог затвора, сједи и ништа га не може побудити, док опет не настане нови наступ. Но од глади, жеђи, уморености, све лиња, док ослаби, да се не може више држати на ногама. Реп му виси међу задњим ногама, глава му пада, уста пјене, језик модрост и пун прашине виси низ уста. Тад се повуче у један крај, и ту дријема дуго. Куку томе, ко се поузда у његов сан па му се приближи! Јер сан га мало окријепи, и пас може опет да нападне. Најпосље парализира се и тиме свршава. Чим пас постане сумњив, не треба дуго размишљати, већ одма подузети мјере. Најбоља је мјера убити га одма. Ако је газди жао, да убије невино пашче, које може бити није бијесно, онда га треба јаким ланцем свезати, па га разматрати. Конопом га не смијемо свезати, јер ће га зубима раскинути, ма колико он био дебео. Или још боље затворити га у какву кућицу, али тако јаку, да не може никако изаћи. При томе не треба узети у обзир његову обичну снагу, јер пас у бјеснилу постаје много јачи. Ако не буде бјеснило, пашче ће кроз неколико дана постати опет весело, и повратиће му се воља за јестивом. Ако има марвеног љекара, најбоље је позвати га, да га види.

Вук, лисица, мачка, прасе могу побјеснити као и пас. Коњ исто тако, само његов ујед је мање опасан, ради тога што му зубови нијесу оштри, те отров не може ући у крв.

Остале домаће животиње, као овца, коза, крава и т. д. могу такође побјеснити, и те нападају главом.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ. *)

Јуначке пјесме из збирке С. Радуловића и Б. Средановића.

Женидба по други пут Митровић Тадије.

(Свршетак.)

Но бесједи Цмиљанића Коса :
Остави се незнана делијо,
Бог убио Можур на крајину,
У Можуру Чалаковић Павла,
И његову Росанду ђевојку.
Скоро био Сердар у Можуру,
И просио Росанду ђевојку.
Нешће њега узети Росанда !
Већ избрала Белеги Селима
Са Удбиње бијелога града.
За јад било Сердару Илији,
Па је ситну књигу направио
И посла је Белеги-Селиму,
Да му Турчин дође на мегдану,
У широку пољу Зечевоме.

Ал су Турци вазда пријеварни :
Кад је Ико поша на мегдану,
Несмио га Турчин дочекати,
Већ Илији ставили буџију ;
Из горе му ватру наложили,
Те ранили њега и ђогина. —
Ето рањен лежи на чардаке !

Кад то зачу Чалаковић Павле,
Жалосно се јунак повратио,
У Можуру — у својему граду.
Када Павле у Можуру дође,
Сусрете га Росанда ђевојка, —
Па га Роса пита за Сердара :
Који пође на мегдан јуначки.
Оде јој се Павле јадовати :
Све јој што је и како је каже.
Кад ђевојка јаде разумјела,
Ту се млада добро осјетила.
Павле оде на бијелу кулу,
Па се јунак опремити мину,
Да Турчину иде на мегдану.

На походу сестри бесједио :
О, Росанда, мила сестро моја !
Ја Турчину на мегдану пођох, —
Већ ти брата видијети нећеш ;
Ја отидох у пољу Зечеву,

*) Види свеску за Јул и Август 1895 године.

Ал' те водит' нећу на мегдану,
 Турчин ће ме, сестро, изгубити;
 Ал' не може мене поднијети —
 Под срамотом живјет' у Можуру.
 Када чујеш, да сам погинуо,
 Може Турчин доћи до Можура, —
 А ти сестро бјежи у Котаре,
 Да те Турчин не би заробио,
 Да робујеш до вијека твога!

Отален се Павле подигнуо,
 Па отиде пољем широкијем.
 Ал' да видиш Росанду ђевојку!
 Брже стрча низ бијелу кулу,
 Те отиде низ дућане млада,
 Докле дође берберу Јовану,
 Па Јовану бесједила млада:

Богом брате, бербере Јоване,
 Начини ми косу на делинску!

То је Јован послушао Росу;
 Начиње јој косу на делинску;
 Па се отле подигнула млада,
 Те отиде на бијелу кулу.
 Кад изиђе на бојеве кули,
 Отворила попете сенете,
 Па обуче мушко одијело.
 Но како се начинила Роса!
 Врх тијела бјеше ударила!
 Више паса златајли кошуљу;
 С пуцама је утегнула дојке;
 Врх кошуље три танке јечерме;
 Па доламу су тридесет пуца,
 По долами токе калајлије;
 Па навуке гаће и чакшире,
 Све од свите и жежена злата.
 Жуте јој се ноге до кољена —
 Побратиме — као у сокола.
 Па припаса мукадим појаса;
 А за појас двије срмајлије;
 На главу јој пера и челенке.
 Пошто се је наредила млада:
 Припасала на гајтану ћорду,
 Па изиде под бијелу кулу,
 А млађи јој коња изведоше.
 Покрила га пулирисовином,
 Ставила му седло татарију,
 Зауздала ћемом мадарскијем;
 Приведе га до станца камена,
 А с камена коњу на рамена.
 Па обрну низ чаршију млада,
 До дућана бербера Јована;
 Па Јовану ријеч бесједила:

Богом брате, бербере Јоване,
 Да ми косу резао нијеси,
 Били позна да сам женска глава?
 Јован јој се право кунџаше:
 Хеј, Росандо, прикладна ђевојко!
 А тако ми Бога истинога,
 Небих позна по твојему лицу, —
 Ни по чему да си женска глава.
 Но бих река и бих се заклео,
 Да си млада царева делија,
 Гледајући рухо и оружје,
 И на главу капу и челенку,
 Како ти је дивно поднијело.

Кад то зачу Росанда ђевојка,
 С Јованом се опростила млада,
 Па окрену коња од мегдана —
 Кроз Можура бијелога града.
 Но како је коња наћерала,
 Изпод нога излеће камење,
 Те разбија хане и дућане.
 Гледала је господа Можурска,
 Међу собом били говорили:

Хвала Богу чуда великога;
 Од како је Можур настануо,
 Згодниј момак није пролазио —
 Кроз Можура бијелога града!
 Још ђевојке многе у Можуру,
 На Росу се ашик учиниле.

Роса коња пољем окренула;
 Прихвати се крила и планина;
 Планине је здраво суминула,
 Докле на врх од Зечева сиде,
 Ту достиже Чалаковић Павла;
 Њему млада Божу помоћ викну:

Божја помоћ, незнана делијо!
 А Павле јој Бога прихватио:
 Бог и с тобом, сератлијо млада!

Но бесједи Росанда ђевојка:
 О за Бога, незнани јуначе,
 Што си тако коња ознојио,
 Што ли ти је потамњело лице?!

Ал' бесједи Чалаковић Павле:
 Невоља је, незнана делијо!
 Ја сам главом Чалаковић Павле,
 Па ја идем на мегдан јуначки,
 Баш турчину Белеги-Селиму;
 Десна ми је оштећена рука
 Турчин ће ми изгубити главу.

Па се даље оде јадовати:
 Све јој каза што је и како је.

Кад разумје сerratлија млади,
Онда Павлу ријеч бесједила:

Причекај ме на сред поља равна,

Ја сам момак боја зажелио,

Ја ћу за те на мегдан изаћи!

Па наћера коња дебелого;

Разигра га пољем Зечевијем,

Док доћера момак до шатора;

Па дозива Белеги-Селима:

Копиљане, Белеги-Селиме,

Што погуби Котарске Серларе,

Још позиваш рањена јунака, —

Рањенога Чалаковић Павла,

Ком' је десна оштећена рука!?

Ево момка добра за мегдана, —

Излаз Туре на мегдан јуначки!

Када Турчин ово разумио,

Једанак је на ноге скочио,

Па појаха коња од мегдана,

За сабљу се руком прихватио;

Обојица сабље повадише,

Један к другом загон учинише.

Ма да видиш Росанду ђевојку!

Десном руком сабљу прихватила,

А лијевом прси распучила.

Кад се турчин близу примакнуо,

И ђевојци дојке угледао,

Млада му је Роса бесједила:

Вјерениче, очи изгубио!

Зар не видиш шњима не гледао!? —

Ево Росе прикладне ђевојке!

Кад то зачу Белеги-Селиме,

Сабљу Турчин у ножницу тури,

Ђевојци се ближе примакнуо;

А ђевојка сабљом замахнула,

И Турчина добро ударила —

На дохвату по турскоме врату.

Колико је лако замахнула,

Турчину је главу окинула,

Па му узе главу и оружје,

И његова коња од мегдана.

Пријекијем окренула путем —

Те отиде пут Можура града.

У то Павле код шатора дође,

Кад погледа Белеги Селима,

Ал' на њега русе главе нема.

Ту се Павле добро ограшио,

Ма се више чуду зачудио,

Куд се ђеде незнана делија —

Те однесе са Турчина главу.

Па с' отолен подигнуо Павле,
Здраво дође у Можуру граду.
Када дође под бијелу кулу,
Суерете га Росанда ђевојка,
А млађи му коња прихватише,
Росанда је брату бесједила:

Благо сестри до Бога милога,
Кад те опет здраво дочекала,
Кад посјече зорнога Турчина,
Камо њему глава и оружје?
Да се сладим душманину моме!

Онда Павле сестри бесједио:
Сестро, Росо, Бога ми једнога!
Ја нијесам њега погубио,
Веће дође незнана делија,
И изгуби Белеги-Селима:
Однесе му главу и оружје,
И одведе коња од мегдана. —
Нити знадох ко је, ни оклен је!

Кад разумје Росанда ђевојка,
Поведе га у коњске подруме,
Указа му коња Селимова —
И изнесе главу и оружје,
Још му каза косе сарезане.
Кад је Павле чудо угледао,
Росанди је сестри бесједио:
Благо мени до Бога милога,
Да је Бог да, да си мушка глава,
Волио бих но Можура града.

Отолен се они подигоше;
Отидоше на бијелу кулу,
Починуше неколика дана.

Онда сестра брату бесједила:
Брате мио Чалаковић Павле, —
Ајде Павле пођи у Котаре,
До дворова Митровић Тадије.
Ако буде ране преболио, —
Нека купи свате за ђевојку!

То је Павле сестру послушао;
Па се спреми — пође у Котаре.
Када двору Митровића дође: —
Све му што је и како је каза.
Кад Тадија ране преболио;
Он покупи киту и сватове,
Те Мажуру пође за ђевојку;
Одведе је у српске Котаре —
Те је себе вјенча за љубовцу.
То је било, кад се је чинило.
А ми Срби да се веселимо.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Примили смо на приказ ове књиге:

1) „**Бој на Трњине**.“ позоришна игра у три чина од Р. Црногорца. Српска штампарија у Загребу 1895; — Цијена 50 н.

Садржина ове игре у главном су двије љубавне афере. Или боље, једно љубавна афера а друго трагедија љубавна. — Кнез Роган из Трњина љуби Ксенију, кћер бијеснога сердара Вукоте, и она њега љуби. Отац и мајка ђевојке томе се противе, ну он је отимље.

Ту исту Ксенију отимље Хусејин-паша из Требиња, — али сиромас, отимљући је, заглави са свом својом силом у боју на Трњине. — Сиже као што се види врло је лијеп и узет из народа; а да је лијепо и обрађен, о томе не треба ни говорити, пошто је наш Рапо омиљен и познат свима.

Дјело је посвећено једном врло лијепог пјесмом нашој узвишеној Владарки, Мајци и Спаситељки — *Књагини Милени*.

2) „**Побратим**“, драма у III. чина с пјевањем, од Стева Бешевића. Српска Дубровачка штампарија 1895 г. Цијена 50 нов.

Предмет драме узет је из народног устанка и ратовања Млетачке републике на Турке год. 1647.

У I. чину аутор нам у својим врло дивним стиховима представља, како је злогласни Мехмед-ага косовски уграбио двије љепотице испод планине Промине: *Цвјету* и *Смиљу*. Дивне су ријечи с којима поносна српкиња Цвјета одбија љубав злогласног Мехмеда:

Гадни створе! Мрска потурицо!
У твојој благу ти ми срећу пружаш?!
У твојој благу, гдје на сваком грошу.
Капља сузе мог народа блиста!
У твојој благу, — боље хрђо реци:
Туђом муком крваво стеченом.
Твоја бити знај никада нећу!
Крв мог оца што је проли јуче,
К' небу вапи и освету иште!
А јеси ли јоште крви жедан?
(показујући на груд) Ево овђе још је има доста,
Проли!... лочи, звјери ненаситна!

Да би се осветили Мехмед-аги одметну се у хајдуке: Станко, као бранилац Цвјете, који је „првака схватио из кубуре“, кад су грабљивци покрај њега прошли, — а Богдан, да би осветио Смиљу, сестру, и Цвјету, вјереницу.

„..... — Јер мени су двије,
Ударене стреле у недрима,
Ради Смиље и Цвјете љубовце,
А трећа је ради цјелог рода“.....

Последњи на једном мјесту, пошто је добио благослов од оца, да се свети Мехмед-аги, говори:

„..... У мукама пита слобода вр'једи!
 А тек се је довинемо клети,
 Одма злбом један на другога,
 Ко да нисмо једно-редно племе.
 ... Да ... Бог, да нам и слога већ сване!

У II. чину Богдан купи чете и полази да тражи Станка, да се договоре о нападу. Заноћи на једном вр'јету. Вила држећи гусле, стане према Богдану и говори ове, пуне философије, стихове:

Страшна хавет разорења,
 Када шкрине зуби тврди,
 Што дохвати то и сруши,
 То покида и нагрди

Млога ствар је досад веће,
 Под вр'јемена зубом пала,
 Нема куле, која би се,
 Пред њим гордо уздржала!

Нема тврда камен-града,
 Што с, презиром мјену гледа,
 Ил' гдје је та камен-зграда,
 Која вјечност приповједа?!

Све ће пасти и постати
 Рушевине једном старе,
 Да с' у њима орли гњезде,
 Облијећу и крстаре!

И трава ће да порасте,
 Рушевине да покрије;
 А бршљап ће сваки камен,
 Ко у вјенац да увије.

Можда спомен да овјенча,
 Већ минулих давно дана;
 Ил' гробове јадних жртва
 Ту згажених од тирана.

Али ко ће знати моћи,
 Шта та дивља трава збори,
 Чије ово бјеху куле,
 И када их вр'јеме с'ори?!

Благи зефир кад зашушти,
 Кроз траву рушевина;
 Шапутаће тајанствено
 Какву причу из давнина.

И уморан путник често,
 Кад овуда ногом скрене;
 На срушени камен сјешће,
 Да одмором труд замјене!

Он ће слушати причу давну,
 На зефиру што обљ'јеће;
 Слуша ће је и незнано,
 Ал' разумјет' ништа неће.

Неће знати, да ту леже,
Дједовѣ му кости свете;
Да је свђе орио се,
Вихор бојни и освете!

... Срушиће се оне куле,
Моћ тиранска неће сјати;
Ал' ће спомен живит' вјечно,
Пјесма ће га одржати!

Гледајући Богдана, хвали га и говори, како ће сјутра „да загрни,
ко лав с' гривом кад затресе.“ Поставља гусле крај њега:

Ево гусле! уз јуначко
Срце, још ти дајем ово;
До старости своје чувај
Свето дрво јаворово.
А паднеш ли као борац,
Хладном гробу у дубину;
Подај ове гусле свесе,
Опет свога рода сину!

Вила одлази, а Богдан, пошто се пробуди, чуди се од куд гусле код
њега.

.... Ха!... све знадем. О ходите гусле,
Да на груди пригрлим вас жарко.
Ви мојега рода будилице!
Ви још једно заостало благо.
Од све славе наших прадједова.

Станко долази и с Богданом се договара о нападу.

У III. чину Мехмед је јако узнемирен. Очекује гласнике, и једном
гласнику упоређује тишину, која онда владала по селима, са Босфором:

И ти незнаш? И ти неразум'јеш?!
Ту тишину гробну и подмуклу!
Зар још ниси никад Босфор гледо,
Са Стамболских гвоздени капија,
Кад маина по њему се спусти?!
Рекао би у смарагду скупом,
Сво је море врхом опточено.
Па на једном подигне се оркан,
И побјесне ужасни таласи
Да вас Стамбол од њих се потреса!
Пази момче!... ту се нешто кува!.....

Долази и Богдан с гуслима. Улази код Мехмеда. Убија га и даје знак
малом пушком дружини да нападају. Сјеча се отпочне. Смила и Цвјета се
ослободе, али Богдан пада као борац за народ.

Дјело је посвећено једном пјесмом, која је, као и сваке друге његове
пјесме, пуна патриотизма ауторов, српској Далматинској омладини.

Док је вама Богдана и Станка
Не бојте се ништа од „Турака.“

Приповијетке из црногорског живота од Л. Јововића. Државна штампарија на Цетињу 1895. Цијена 50 новч. Приповиједака има свега девет: „Ко неће чапом — он ће враном.“ „Копање блага.“ „Хајдуци.“ „Наметнут прстен.“ „До подне везир, од подне резил.“ „Бадња вечер.“ „Благо њеној души.“ „Јетрве.“ „Прије и сад, или седам ноћи код Ђеда Јова.“ — Узете су све из народа, а писане су дијалектом онога дијела народа, гдје су и поникле — Црмнице и Приморја — на чему се има честитати г. Јововићу. — Ми му од наше стране желимо вољу и издржљивост. Тога ако имаде можемо се од г. Јововића надати још бољем успјеху.

Р. В. П.

РАЗПЕБИЉЕШКЕ

Ободска војена радионица славила је 18 о. м. тридесетогодишњицу свога кориеног рада. Прослави су присуствовали, осим многобројних гостију из унутрашњости, и представници свију канцеларија са Цетиња. Телеграфских честитака било је доста.

Босанска Вила у Сарајеву прославила је на 28 о. м. десетогодишњицу свога трудног али корисног живота. Пријатељи са Цетиња честитали су још телеграфом.

И друштво „**Горски Вијенац**“ не може да се оглуши према неуморном и заслужном трудбенику, српском великану — *Светозару Милетићу*, те је на главној годишњој сједници ријешило, да приреди на дан навршења *седамдесетогодишњице* његове друштвено сјело. Сјело ће се отворити говором о слављенику, а чист приход намијењен је дару, што ће народ овом приликом поднијети своје заслужном Милетићу.

Српско гимнастичко друштво у Грацу на својој првој редовној скупштини 8 фебруара 1896 конституисало се са овим одбором: Пресједник мед. Владимир Алексић; подпредсједник мед. Дамјан Ђокић; тајник благајник мед. Јован Ненадовић; четовођа мед. Милан Јојкић. Контролни одбор: акад. Сима Милутиновић; трговац П. Каменковић; мед. С. Петровић.

Чланови друштва „Горски Вијенац.“

I Добротвори:

- 1) Г. Митрополит Ади-Сава Косановић, 2) г. Генерал Н. Овсјани.

II Редовни:

- 3) Г. Митрополит Митрофан Бан, 4) Началница Института госпођица Софија Петровна Мертваго, 5) наставница г-ца Марија А. Матренинскаја, 6) г-ца Наталија А. Булигина, г. г. 7) архимандрит Михајило Церовић, 8) Војвода И. Пламенац, 9) Војвода Гавро Вуковић, 10) Нико Матановић, 11) сердар Јагош Радовић, 12) Марко Вукотић, 13) Шарл Пиге, 14) Доктор Петар Миљанић, 15) Др. Лазо Томановић, 16) Протођакон Филип Радичевић, 17) Јово Љепава, 18) Живко Драговић, 19) Р. Толингер, 20) Божо Новаковић, 21) Филип Ковачевић, 22) Ђуро Поповић, 23) Бајо Гардашевић, 24) Шпиро Поповић, 25) Мило Ковачевић, 26) Мило Мартиновић, 27) Митар Мартиновић, 28) Нико Татар, 29) Јевто Петковић, 30) Шпиро Огњеновић, 31) Радоје Рогановић, 32) Мило Милетић, 33) Стево Татар, 34) Андрија Вукотић, 35) Илија Вулетић, 36) Марко Радуловић, 37) Лабуд Гојнић, 38) Павле Вуисић, 39) Милован Меленица, 40) Зеко Зорић, 41) Прото Крсто Матановић, 42) Ђакон Стево Пејовић, 43) Радоје Поповић, 44) Ђуро Шпадијер, 45) Перо Мартиновић, 46) Ф. Вимер, 47) Вуко Вулетић, 48) Лазар Перовић, 49) Милош Драгић, 50) Ото Бикел, 51) Саво Церонић, 52) Јован Николић, 53) Перо Поповић, 54) Шако Филиповић, 55) Илија Поповић, 56) Зеко Перишић, 57) Петар Милић, 58) Митар Дрепун, 59) Илија Вицковић, 60) Крсто Мартиновић, 61) Јово Дреч, 62) Јовна Пипер, 63) Нико Виторовић, 64) Јово Герун, 65) Мићо Баровић, 66) Петар Спасић, 67) Мило В. Мартиновић, 68) Саво Радуловић, 69) Илија Хајдуковић, 70) Јоко Мартиновић, 71) Филип Мартиновић, 72) Саво Јаблан, 73) Марко Томашевић, 74) Јевто Гашић, 75) Марко Газивода, 76) Андрија Радовић, 77) Рамо Мартиновић, 78) Марко Шпадијер, 79) Перо Јововић, 80) Јанко Вукотић, 81) Иво Ђуровић, 82) Машан Божовић, 83) Милутин Николић, 84) Милош Радовић, 85) Никола Митровић, 86) Нико Пејановић, 87) Ђуза Ђурашковић, 88) Лакић Лабовић, 89) Илија Бојовић, 90) Ананије Милачић, 91) Милутин Вучинић, 92) Радомир Вешовић, 93) Павле Пламенац, 94) Јован Бећир, 95) Стево П. Јовићевић, 96) Амза-бег Мушовић, 97) Милош Катић.

III. Помажући:

98) г. г. В. Симо Поповић, 99) Славо Ђурковић, 100) Сердар Саво Пламенац, 101) Др. Рако Калуђеровић, 102) Др. Митар Радуловић, 103) Поп Јован Вујановић, 104) Поп Шћепо Мартиновић, 105) Лука Јововић, 106) Перо Ивановић, 107) Антоније Балдаћ, 108) Шпиро Јовановић, 109) Стеван Лукачевић, 110) Захарије Гвозденовић, 111) Божо Ђурашковић, 112) Нико Дебеља, 113) Стево Ј. Јовићевић, 114) Зеко Јовићевић, 115) Петар Шкеровић, 116) Симо Ковачевић, 117) Ђуро Шоћ, 118) Шако Шоћ, 119) Тодор Михаљевић, 120) Стево Вујановић, 121) Алекса Костић, 122) Др. Ђ. Петковић, 123) гђа Јулија Петковић, 124) Марко Драговић, 125) А. Александров, 126) А. Шантић, 127) Ј. Дучић, 128) Вељко Радојевић, 129) Милош Марковић, 130) Васиљ Дабановић, 131) Новица Николић, 132) Ф. Циглер, 133) Марко Мијушковић, 134) Ристо Поповић.

За 1896 годину друштво се конституисало овако:

Предсједник: Г. Војвода И. Пламенац, Подпредсједник: Г. Сердар Јагош Радовић, Тајник: Г. проф. Лазар Перовић, Благајник: Г. И. Поповић, Књижничар Г. Саво Радуловић.

Чланови одбора:

Г. г. Ђуро Поповић, Мило Мартиновић, Нико Татар и Јевто Петковић

Учитељски збор:

Г. г. Ф. Вимер, ком. Митар Мартиновић, Мило Ковачевић, Андрија Радовић, Шпиро Огњеновић.

Књижевни одбор:

Предсједник: Г. проф. Ж. Драговић, секретар одбора: г. М. Ковачевић.

Чланови из Цетиња: Г. г. Ј. Љепава, Филип Ковачевић, Лазар Перовић, Др. Петар Миљанић, Др. Лазо Томановић, Радоје Рогановић, Роберт Толингер, Милош Катић, Ђуро Шпадијер. — Из Унутрашњости: Г. г. Марко Драговић, Др. Ђ. Петковић, Гђа Јулија Петковић, Никола Митровић, Милош Марковић, Ристо В. Поповић, Новица Николић, Лука Јововић.

Из иностранстава: Г. г. Др. А. И. Александров, професор казанског универзитета, Вељко Радојевић, Алекса Шантић, Јово Дучић, Светозар Ђуровић.

Администратори „Луче.“ Г. г. Мило Милетић, Милош Драгић, Марко Томашевић и Крсто Мартиновић.

У књижари Државне Штампариие на Цетињу
могу се набавити ова пјесничка дјела Књаза
Николе I-ога:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА	издање на финој хартији ф. 1	
”	”	” на простијој хартији 60 н.
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ		80 н.
ХАЈДАНА		70 н.
ПОТОЊИ АБЕНСЕРАЖ		70 н.
ПЈЕСНИК и ВИЛА	на финој хартији	70 н.
”	” на простијој хартији	50 н.
”	” издање латиницом	70 н.
КЊАЗ АРВАНИТ		50 н.
ОГЛЕДАЛО СРПСКО		1 ф. и 50 н.

ГРАХОВ-ЛАЗ, спјевао <i>Ст. Владислав Каћански.</i>	
Друго проширено издање	15 н.
ГРЛИЦА календар црногорски са шематизмом за преступну годину 1896	30 н.

За уредно отпремање наручбина јамчи Управа Државне
Штампариие. На десет порученијех књига шиље се једанаеста
на дар.

„ЛУЧА“ излази у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиорина 2; за све остале земље фиорина 3.

Чланови друштва **„Горски Вијенац“** примају **„Лучу“** бесплатно.

Рукописи, листови у замјену, претплата и све остало шиље се на адресу: **Управа Друштва „Горски Вијенац“** БИБЛИОТЕКА НАЦИОНАЛНА РЕПУБЛИКА ЦРНЕ ГОРЕ ЂУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ **Џетиње** (Cettigne — Montenegro.)

Рукописи се не враћају.

Поједина свеска **„Луче“** запада новч. 30.

 Молимо наше дужнике, да похитају чим прије са претплатом.
